

ПРОЕКТ

„Ефективна координация и партньорство при разработване и провеждане на политики в община Лом”, финансиран по Договор за безвъзмездна финансова помощ №13-13-173/25.11.2013г., по „Оперативна програма „Административен капацитет” 2007 – 2013”, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.”

ДЕЙНОСТ 5

**Разработване на допълнителни стратегически документи на
Община Лом – Стратегия за развитие на туризма 2014-2020г.**

 ОБЩИНА ЛОМ	Възложител: ОБЩИНА ЛОМ http://adm.lom.bg/
	Изпълнител: РЕГИОПЛАН ЕООД www.regioplan.biz
	Версия 1.0/ Дата 28.07.2014

СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА НА ОБЩИНА ЛОМ 2014-2020

Документ			Преглед/Одобрение	
Версия	Дата	Статус	Дата	Статус
1.0	28.07.2014	Окончателен	28.07.2014	Окончателен

КОНТАКТИ

Възложител: Община Лом, Р. България
Организация: Община Лом
Законен представител: Иво Иванов - Кмет
Адрес: гр. Лом 3600, ул. Дунавска №12
web <http://adm.lom.bg/>



Изпълнител: Региоплан ЕООД
Организация: Региоплан ЕООД
Законен представител: д-р Косъ Стойчев
Адрес: София, бул. Александър Малинов №91, офис 102
web www.regioplan.biz



СЪДЪРЖАНИЕ

КОНТАКТИ.....	2
СЪДЪРЖАНИЕ	3
СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА	5
СПИСЪК НА ЕКСПЕРТЕН ЕКИП НА ИЗПЪЛНИТЕЛЯ	6
ВЪВЕДЕНИЕ.....	7
1 ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ОБЩИНА ЛОМ.....	11
1.1 Географско положение, граници и големина.....	11
1.2 Природни условия и ресурси.....	11
2 АНАЛИЗ НА ТУРИСТИЧЕСКАТА И ТРАНСПОРТНАТА СИСТЕМА НА ОБЩИНА ЛОМ.....	13
2.1 Текущо състояние на туризма в община Лом /Status quo/	13
2.1.1 Значими обекти и възможности за развитие на различни видове туризъм	14
2.1.2 Анализ на заетостта в туризма на община Лом	25
2.1.3 Туристически предприятия в община Лом	26
2.1.4 Туристическите атракции в община Лом.....	27
2.1.5 Търсене и предлагане на туристически услуги - средства за подслон и места за настаняване, обществено изхранване, анимации.....	28
2.2 Анализ на съществуващите форми за транспортна мобилност на туристите	31
2.2.1 Автобусен и автомобилен транспорт	31
2.2.2 Железопътен транспорт	35
2.2.3 Воден транспорт	36
2.3 Оценка на пътникопотока и туристопотока в община Лом.....	37
2.3.1 Потенциални ежедневни бизнес пътувания	37
2.3.2 Ежедневни трудови миграции и публични услуги.....	38
3 ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКО ПРЕДЛАГАНЕ НА БАЗА СЕГАШНАТА ИНФРАСТРУКТУРА И ТРАНСПОРТ	39
3.1 Разработване на тематични туристически маршрути на база настоящето състояние на транспорт, инфраструктура и настаняване	40
4 ФОРМУЛИРАНЕ НА СТРАТЕГИЧЕСКА РАМКА ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ЛОМ за ПЕРИОДА 2014-2020 г.	42
4.1 Тенденции в туристическото предлагане.....	42
4.2 Разработване на туристическо предлагане и маршрути посредством активни инвестиционни мерки в община Лом	44
4.2.1 Дефиниране на цели за развитие на туризма в община Лом	44
4.2.2 Цели в приоритетно направление „Оферти за транспортна мобилност“	45



Европейски съюз



ОПАК. Експерти в действие



Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

4.2.3 Цели в приоритетно направление „Продукти за устойчив туризъм“	47
4.2.4 Цели в приоритетно направление „Информация и маркетинг“	49
4.2.5 Цели в приоритетно направление „Възможности за финансиране, организационна и правна рамка“	51
4.3 Разработване на мерки за развитие на туризма в община Лом	53
4.3.1 Мерки в приоритетно направление „Оферти за транспортна мобилност“	53
4.3.2 Мерки в приоритетно направление „Продукти за устойчив туризъм“	55
4.3.3 Мерки в приоритетно направление „Информация и маркетинг“	56
4.3.4 Мерки в приоритетно направление „Възможности за финансиране, организационна и правна рамка“	57
4.4 Оценка на мерките за развитие на туризма в община Лом	58
4.4.1 „Оферти за транспортна мобилност“	59
4.4.2 „Продукти за устойчив туризъм“	61
4.4.3 „Информация и маркетинг“	63
4.4.4 „Възможности за финансиране, организационна и правна рамка“	65
4.5 Примерни дейности за реализация на мерките за развитие на различни видове туризъм в община Лом	67
4.5.1 Културно-исторически и културно-събитиен туризъм	67
4.5.2 Екотуризъм	68
4.5.3 Речен туризъм	68
4.5.4 Винен туризъм	68
4.5.5 Ловен и риболовен туризъм	68
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	69
ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ	72
КОНТАКТИ.....	Грешка! Показалецът не е дефиниран.
ПРИЛОЖЕНИЯ	75



Европейски съюз



ОПАК. Експерти в действие



Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

БФП	Безвъзмездна финансова помощ
ГИС	Географска информационна система
ДБФП	Договор за безвъзмездна финансова помощ
ЕЕ	Енергийна ефективност
ЕС	Европейски съюз
ЕФРР	Европейски фонд за регионално развитие
ЗБР	Закон за биологичното разнообразие
ЗООС	Закон за опазване на околната среда
ЗОП	Закон за обществените поръчки
ЗРР	Закон за регионалното развитие
ЗУТ	Закон за устройство на територията
ЗКАИИП	Закон за Камарите на архитектите и инженерите в инвестиционното проектиране
ЗОС	Закон за общинската собственост
ЗПЧП	Закон за публично-частното партньорство
ЗМСМА	Закон за местното самоуправление и местната администрация
ИПГВР	Интегриран план за градско възстановяване и развитие
МЗХ	Министерство на земеделието и храните
МИЕ	Министерство на икономиката и енергетиката
МИП	Министерство на инвестиционното проектиране
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
МОН	Министерство на образованието и науката
МП	Министерство на правосъдието
МРР	Министерство на регионалното развитие
МСП	Малки и средни предприятия
МТС	Министерство на транспорта и съобщенията
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
НСИ	Национален статистически институт
НСРР	Национална стратегия за регионално развитие
ОПИП	Оперативна програма „Иновации и предприемачество“
ОПНОИР	Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“
ОПОС	Оперативна програма „Околна среда“
ОПР	Общински план за развитие
ОПРР	Оперативна програма „Регионално развитие“ 2007-2013/ Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014-2020 г.
ПР на ОПР	Програма за реализация на Общинския план за развитие
ОСР	Областна стратегия за развитие
ОУП	Общ устройствен план
ПУП	Подробен устройствен план
ПЧП	Публично-частно партньорство
РИОСВ	Регионална инспекция по околна среда и води
СГО	Структури на гражданското общество
СКФ	Структурни и Кохезионен фонд
ТП	Техническа помощ
УО	Управляващ орган
ФЛАГ	Фонд за органите на местното самоуправление в България - ФЛАГ ЕАД
СЗРН	Северозападен район от ниво 2



Европейски съюз



ОПАК. Експерти в действие



Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

СПИСЪК НА ЕКСПЕРТЕН ЕКИП НА ИЗПЪЛНИТЕЛЯ

КЛЮЧОВИ ЕКСПЕРТИ	
д-р Косьо СТОЙЧЕВ	Ръководител на експертния екип
Васил ЗАРКОВ	Експерт „Стратегическо планиране и икономически анализи“
д-р Биляна БОРИСОВА	Експерт „Екология и околна среда“
арх. Камен ГАНЧЕВ	Експерт „Устройство на територията“
Любомир ФИЛИПОВ	Експерт „Географски информационни системи“

ВЪВЕДЕНИЕ

Този документ е създаден в рамките на проект: „Ефективна координация и партньорство при разработване и провеждане на политики в Община Лом“, финансиран по Договор за безвъзмездна финансова помощ № 13-13-173 от 25.11.2013 г., по Оперативна програма „Административен капацитет“ 2007 – 2013., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.”

Стратегията за развитие на туризма на община Лом за периода 2014-2020 г. е важен стратегически документ, който очертава визията за развитие на туристическия сектор на територията на общината за настоящия програмен период. Стратегическата рамка за развитие на туризма е формулирана в резултат на анализа на транспортната и туристическата система в община Лом, извършен в първата част на документа.

Община Лом не е сред утвърдените туристически дестинации в страната. Въпреки това, притежава добър потенциал за първоначално предлагане на индивидуални туристически пътувания, които с времето да прераснат в по-организирана бизнес форма. Оценката на възможностите за развитие на различни видове туризъм и съществуващите форми за транспортна мобилност на туристите по посока на основните туристически направления/обекти в общината, позволява първоначалното разработване на конкретни туристически маршрути. Тяхното реализиране следва да се извърши на база съществуващата транспортна, туристическа, техническа и съпътстваща инфраструктура, което е в подкрепа на хипотезата за икономически растеж базиран на местните ресурси /ендогенен растеж/. В бизнеса, туристическите маршрути играят основна роля за формулирането на конкретни цели в областта на туризма за периода до 2020г. Те са проблемно-целевата основа за определянето на мерки за тяхното реализиране. Основното предимство на предлаганият подход е, че обвързва наличната инфраструктура и възможности за транспортна мобилност със съществуващите туристически ресурси. Така може много по-точно да се определи типа туристическо предлагане, което да стартира с минимални допълнителни инвестиции и условия. Едва когато общината и местния туристически бизнес натрупат опит в управлението на по-големи туристически потоци, биха могли още по-точно да определят целевата туристическа група /профил на турист/. Това условие ще гарантира по-голямата връзка с местните политики за регионално развитие и устройство на територията, които ще предлагат решения в подкрепа на установеното търсене. Към днешна дата, разкриването на конкурентното туристическо предимство на община Лом е сложна задача, тъй като туристическото предлагане е масов продукт в България. Поради това базирането на нейните съществуващи силни страни е възможно най-добрата изходна позиция.

Основна цел на документа е разработване на стратегическа рамка за развитие на туристическия сектор в община Лом за периода 2014-2020 г., която цел следва да се постигне посредством последователно отчитане на следните структурни елементи на Стратегията:

- анализ на съществуващите възможности за туризъм и транспортна мобилност на туристите;
- разработване на тематични туристически маршрути на база наличния потенциал/инфраструктура;
- формулиране на конкретни, реализуеми и приоритетни за общината цели и мерки за развитие на туризма.

Основен подход, възприет в процеса на разработване на стратегическия документ, е междусекторният, който комбинира транспортния и туристическия сектори. Следва ясно да заявим, че развитието на туризма се намира в тясна връзка и взаимозависимост със състоянието на транспортната система на съответната територия. Събраният до този момент опит от добри практики в проекти реализирани в ЕС показва, че отчитането на фактора транспортната мобилност на туристите следва да се разглежда в ролята на ключов момент за успешното изпълнение на Стратегията за развитие на туризма на община Лом за периода 2014-2020 г. С други думи, лошата транспортна мобилност е мощен фактор дори от доброто ниво на предлагане на туристически услуги.

В процеса на разработване на стратегическия документ са отчетени пряко всички документи на областно, регионално, национално и европейско ниво, имащи отношение към развитието на туристическия сектор:

- Стратегия на Европейския съюз за Дунавския регион:

Стратегията на ЕС за стимулиране развитието на Дунавския регион се състои от четири основни стълба: „Свързване на Дунавския регион“, „Опазване на околната среда в Дунавския регион“, „Създаване на просперитет в Дунавския регион“ и „Укрепване на Дунавския регион“, разделени в 11 приоритетни области.

Пряко отношение към разработвания документ има *Приоритетна област 3* „Насърчаване на културата, туризма и контактите между хората“ /съставен елемент на Първи основен стълб/, която цели прилагане на общ и устойчив подход за подобряване и популяризиране на културното и природно наследство на региона.

- Национална стратегия за регионално развитие на Република България за периода 2012-2022г.:

Стратегията изпълнява ролята на основен документ, който очертава стратегическата рамка на държавната политика в областта на регионалното развитие. Ключови моменти в стратегическия документ са постигането на балансирано и устойчиво развитие, преодоляването на териториалните различия, постигането на интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж.

– Регионален план за развитие на Северозападен район от ниво 2 за периода 2014-2020 г.:

Регионалният план за развитие на Северозападния район от ниво 2 определя основните дългосрочни цели и приоритети за развитие на съответните области и общини, попадащи в териториалния обхват на района. В процеса на разработване на Стратегията за развитие на туризма в община Лом за 2014-2020 г., следва пряко да се отчетат заложените аспекти на развитието, които имат пряко отношение към туристическия сектор.

– Областна стратегия за развитие на област Монтана 2014-2020 г.

В ролята на основен документ за развитие на областно ниво, Стратегията дефинира основни стратегически цели, приоритети, специфични цели, и мерки и дейности за тяхното изпълнение, които следва да намерят отражение на общинско ниво.

В процеса на разработване на Стратегията за развитие на туризма са отчетени основните препоръки, отправени в Областната стратегия, свързани с развитието на туристическия сектор.

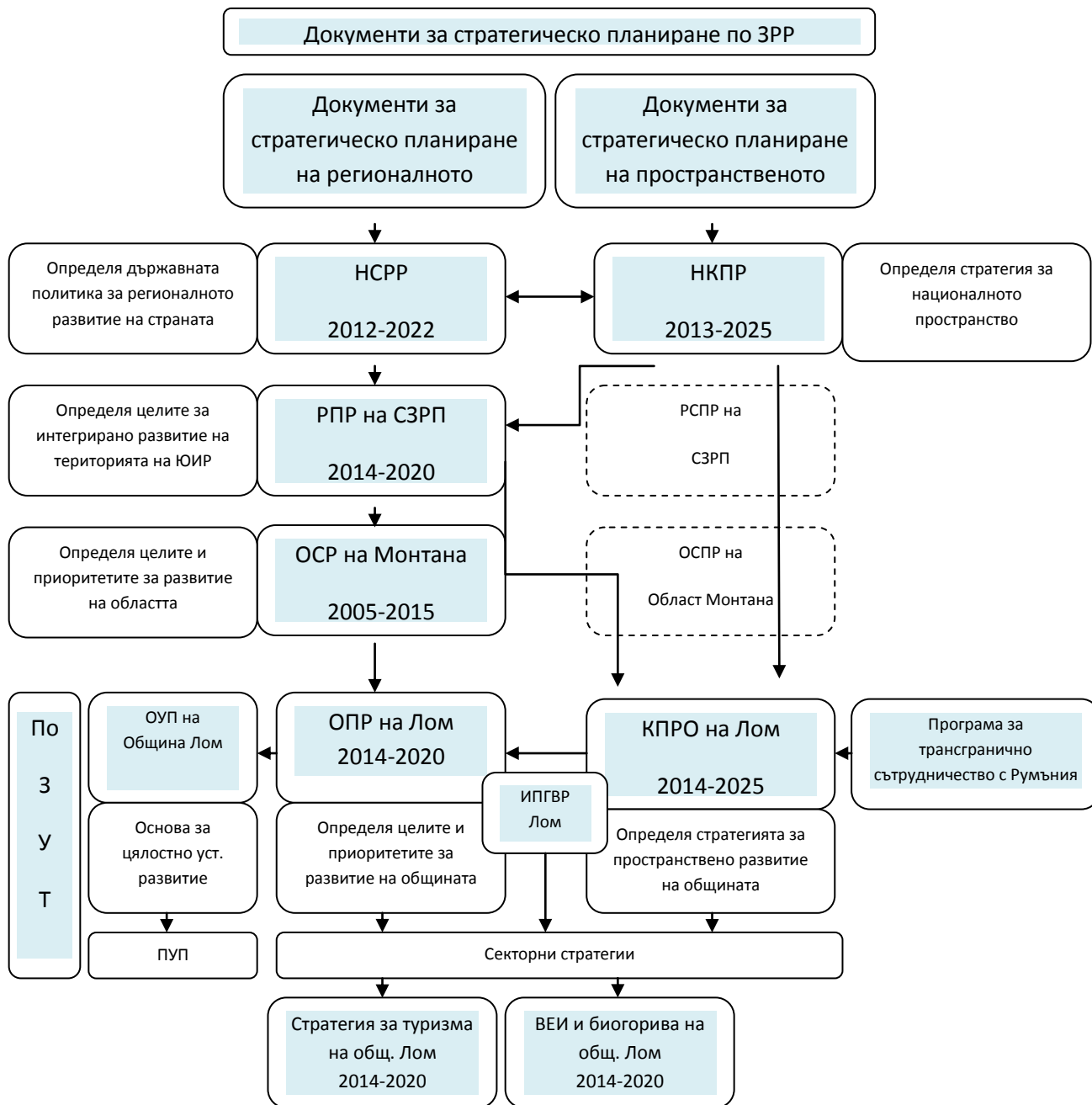
– Общински план за развитие на община Лом 2014-2020 г.

В ролята на основен документ за развитие на общинско ниво, планът определя главните стратегически цели, приоритети, специфични цели, мерки и дейности за тяхното изпълнение, които ще се реализират на общинско ниво.

В процеса на разработване на Стратегията за развитие на туризма са отчетени основните препоръки, отправени в ОПР на община Лом, свързани с развитието на туристическия сектор.

В процеса на разработване на Стратегията за развитие на туризма на община Лом за 2014-2020 г., експертният екип се базира на методология за разработване на стратегическа рамка за развитие на устойчива транспортна мобилност в туризма. Тези насоки са резултат от участието на екипа в проект за развитие на устойчив транспорт и туризъм по поречието на р. Дунав.

Фигура 1. Взаимовръзка между документите за стратегическо планиране по ЗРР, устройство на територията по ЗУТ и трансгранично развитие



Легенда:

—— Съществуващ документ

----- Документ, който предстои да бъде разработен или да влезе в сила

1 ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ОБЩИНА ЛОМ

1.1 Географско положение, граници и големина

Община Лом се намира в северозападната част на България. Общата площ на община Лом е 323,9 км², което я нарежда на четвърто място в област Монтана /8,9% от площта на областта/ и 1,7% от площта на СЗР. Общината е разположена в северната част на областта - на брега на р. Дунав. На север граничи с Р. Румъния, на изток-югоизток - с община Вълчедръм /област Монтана/, на юг - с общините Якимово, Медковец и Брусарци /област Монтана/. В посока запад, чрез общините Ружинци и Димово, община Лом се свързва с област Видин.

В административно отношение общината се включва към териториалния обхват на Северозападния район от ниво 2 /NUTS II/, административна област Монтана /NUTS III/, а самата община отговаря на европейската класификация LAU 1.

Разположението на община Лом на дунавското крайбрежие и наличието на второто по големина речно пристанище в страната - Пристанище Лом, поставят общината на пресечната точка на два европейски транспортни коридора №7 и №4. Първият, Рейн - Майн - Дунав, който свързва Северно с Черно море, и вторият - осъществяващ връзка между Централна и Югоизточна Европа.

Към териториалния обхват на община Лом се включват десет населени места с техните землища, от които един град - общинският център - Лом и девет села. По данни на НСИ към 31.12.2012 г. броят на населението в община Лом е 27 476 души, от които 22 059 души живеят в градския център. Тази стойност отнася общинския център към малките градове в страната - с население между 10 и 30 хил.д. По отношение на НКПР град Лом в йерархичната система на градове-центрове спада към 4 –то ниво.

1.2 Природни условия и ресурси

Община Лом е разположена в Западната Дунавска равнина, на територията на Арчаро-Орсойската /на запад/ и Долноцибърската /на изток/ крайдунавски низини, както и в част от територията на две плоски вододелни плата, разположени между долините на реките Скомля и Лом, и Лом и Цибрица.

Територията на общината попада в низинния хипсометричен пояс /0–200 m/ на Западната Дунавска равнина, представен от крайбрежни акумулативни низини, плоски вододели с асиметрични склонове, както и от асиметрични и каньоновидни речни долини.

Основните морфоскулптурни процеси на територията на община Лом са обусловени от широкото разпространение на лъсовия скален комплекс и неогенските водонепропускливи глинести пластове. Доминират свлачищните, ерозионните и суфозионните процеси и форми.

Територията на общината попада в областта на умерено-континенталния климат. Средната годишна температура е 11,6 °С, като най-ниската средномесечна е през януари /-2,1 °С/, а най-високата - през юли /+23,4 °С/. Средните суми на годишните валежи са в порядъка на около 550 мм. Главният максимум на валежите е през месец юни /71 mm/, а главният минимум - през септември /35 mm/. Отбелязват се и вторични максимум /ноември/ и минимум /февруари/. През пролетта и лятото валежните суми са изравнени, докато валежните количества през зимата са най-малки.

В хидрогеоложко отношение община Лом попада на територията на Северобългарския артезиански басейн и неговия Ломски подрайон. Основна речна артерия в общината е река Лом /92,5 km/, като през територията на общината протичат 17 км от нейното течение. Като цяло са проявени добре пролетното пълноводие и лятно-есенното маловодие. В речните тераси на реките Лом и Цибрица има добри запаси на грунтови води.

Сред най-разпространените почви на територията на община Лом се открояват черноземите, най-обширни площи от които заемат карбонатните и обикновените черноземи. В най-източните периферни части на общината, на територията на Долноцибърската низина са развити ливадни черноземи, в Арчаро-Орсойската низина преобладават заблатените ливадни черноземовидни почви, а върху заливните тераси на река Лом са развити алувиално-ливадни почви.

Ландшафтите на крайдунавските низини се отличават с висока степен на антропогенизация, което е довело до коренна промяна на растителността. Естествената растителност е типична за умерено континенталния климатичен пояс: топови гори и единични съобщества от клен, ясен, липа, върба.

Срещат се отделни представители на сребролистната липа, горуна и полския клен. Непосредствено до брега на река Дунав са запазени смесени гори от мъждрян, сребролистна липа и полски бряст. На самия дунавски бряг и по островите в реката са разпространени черна елша, бяла върба, черна и бяла топола. В заблатените територии на низините има формации на камъш, тръстика и папур. Фауната е представена от множество видове птици, бозайници, земноводни, влечуги. Сред представителите на водоплаващите птици, се срещат редки и защитени видове, които обитават рибарниците при село Орсоя. Това са малък воден бик, малък кormоран, орел рибар, белоока потапница, белоопашат морски орел, блестящ ибис, бял щъркел, ливаден блатар, ливаден дърдавец, няколко вида чапли, чайки, рибарки и др.

Силната антропогенизация в района на община Лом и уникалността на някои ландшафти и видове, силно застрашени от намаляване на ареала или от изчезване, са довели до обявяването на 5 защитени зони от европейската екологична мрежа НАТУРА 2000. Четири от тях са обявени по

Директивата 92/43/ЕЕС за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна: „Моминбродско блато“, „Орсоя“, „Река Лом“ и „Долно Линево“. По Директивата за птиците 79/409/ЕЕС, която препокрива зона по Директивата за местообитанията, е обявена защитена зона „Рибарници Орсоя“.¹

Може да се направи извода, че природните условия за туристическа дейност на територията на община Лом са отлични. Обявените защитени зони, както и местообитанията на защитени видове са предпоставка в туристическите маршрути на общината да присъстват и природно-познавателни обекти.

2 АНАЛИЗ НА ТУРИСТИЧЕСКАТА И ТРАНСПОРТНАТА СИСТЕМА НА ОБЩИНА ЛОМ

2.1 Текущо състояние на туризма в община Лом /Status quo/

Туризмът се оценява като важна област за развитие на целия Дунавски регион и влиза в ролята на една от 11-те приоритетни области, залегнали в Стратегията на Европейския съюз за Дунавския регион - „Насърчаване на културата, туризма и контактите между хората“. Сред основните цели на Стратегията се откроява подобряването и популяризирането на културното и природно наследство на региона.

Специфичното разположение на община Лом, излазът на р. Дунав и наличието на множество обекти за практикуване на различни видове туристическа дейност, превръщат стремежа към оползотворяване потенциала за развитие на туризма в неотменна част от политиката на общината за периода 2014-2020 г. Общината не е сред утвърдените туристически дестинации в България, поради което не може да разчита на масов туристически продукт. В тази връзка стратегията на общината трябва да бъде по-дългосрочна, ориентирана към наличните ресурси изискващи минимални инвестиции - природни и културни /материално и нематериално културно наследство/, както и подкрепа за бизнеса имащ интерес към инвестиции в настанителна база и туристически анимации.

Община Лом притежава потенциал за развитие на различни традиционни и алтернативни видове туризъм: културно-исторически, природен/екотуризм, ловен и риболовен туризъм, воден, вело, винен, селски туризъм, културен и приключенски. Стратегията за развитие на туризма в община Лом следва да насочи обществените усилия в посока към развитие на екологосъобразни алтернативни форми на туризъм, които да създадат стимул за повишаване на добавената стойност от туризма в общината. Възможността за развитие на винен, пешеходен и вело туризъм, създава добри възможности

¹ Подробна природна характеристика – Вж. Общински план за развитие на община Лом 2014-2020

за разработване на атрактивни туристически оферти/пакети, които да включват повече от един екологосъобразен вид туризъм в областта.

Стратегическото географско положение на община Лом - трансграничността до Р. Румъния, създава благоприятни условия за разработване на трансгранични туристически продукти, които да повишат добавената стойност от туризма и конкурентоспособността на граничните райони в двете страни. Нещо повече, налице са условия за туристически трансфер както на туристи, така и на туристически услуги от двете страни на река Дунав.

2.1.1 Значими обекти и възможности за развитие на различни видове туризъм

Анализът на територията на община Лом показва, че притежава потенциал за развитие на много видове туризъм. За реализацията на всеки един от тях е необходима определена инфраструктура, която на този етап има конкретна пространствена и функционална организация. Всяка стъпка към развитие на туризма в община Лом трябва да започва с включването на съществуващите обекти, които освен за целите местното развитие да се включат в процеса на туристическо предлагане. Следващата таблица дава информация на наличните ресурси и инфраструктури по тяхното местонахождение.

• **Културно-исторически и културно-събитиеен туризъм**

Списък на обекти, представляващи част от материалното културно-историческото наследство на град Лом:

<i>Исторически музей</i>	• <u>Адрес и информация за контакт:</u> гр. Лом, ул. Еремия Българов № 6, тел.: +359/97 166 069, e-mail: muzei_lom@abv.bg • <u>Описание:</u> - музеят разполага със следните отдели: „Археология“, „България XV-XIX в.“, „Нова и най-нова история“, „Етнография“ и „Художествен“ - работно време: от 08:30 до 12:30 ч. и от 13:00 до 17:00 ч. - В двора на Исторически музей Лом е организиран - Лапидариум. Лапидариумът е подходящ за организиране на различен тип мероприятия и концерти на открито.
<i>Народно читалище /НЧ/ „Постоянство“ 1856</i>	• <u>Адрес и информация за контакт:</u> гр. Лом, ул. Славянска № 1, тел.: +359/97 166 471, e-mail: postoianstvo@mail.bg • <u>Описание:</u> - читалището изпълнява важни функции в областта на културата - развива и подпомага различни форми на любителско художествено творчество, участва в организирането на школи, кръжоци, празненства, концерти и чествания
<i>Библиотека при НЧ „Постоянство“ 1856</i>	• <u>Адрес и информация за контакт:</u> гр. Лом, ул. Славянска № 1, тел.: +359/97 166 472; моб.: +359/878 354 174, e-mail: biblioteka_lom@abv.bg • <u>Описание:</u> - създадена през 1848 г. - библиотеката е общодостъпна и представлява най-големия библиотечно-библиографски информационен център в община Лом - разполага с над 100 хил. тома библиотечни единици



	- съхраняват се 163 старопечатни, редки и ценни заглавия - ценен фонд представлява т.нар. краеведска сбирка, съставена от 320 тома - поставя началото на ежегодния Национален литературен конкурс „Яна Язова“ за разказ през 2007 година
Останки от антична крепост „Алмус“	• <u>Местоположение:</u> гр. Лом, ж.к. Калетата • <u>Описание:</u> - представляват останки от античен град Алмус, съществувал на мястото на днешния гр. Лом - обявен за паметник на културата с национално значение през 1971 г. - сведения за Алмус се съдържат в множество антични източници, градът е обозначен на някои европейски карти, датиращи от периода XVI-XVIII в. - открити са множество артефакти от Античността и Средновековието, които се съхраняват в Историческия музей в гр. Лом - В момента не е пригодена за туристи, но би могла да се пригоди във вид, който да я направи водеща атракция. По мнение на археолози и историци най-подходящо би било да се реализира проект, който да позволи изграждане на част от стената, която да се експонира в градската среда. На този етап не е подходяща за посещение, както и да бъде включена в списъка с паметници на културата, характерни за Лом. Преди изграждането и експонирането е необходимо проекта да включва етап на археологическо проучване. До момента в резултат на разкопки са проучени 70 м от западната крепостна стена. В резултат на разкопките са открити и множество артефакти от античността и средновековието, които се съхраняват в Историческия музей в Лом.
Къщите в Лом - паметници на архитектурата	• <u>Местоположение:</u> 57 сгради, разположени предимно в централната част на гр. Лом • <u>Описание:</u> - обявени за архитектурни паметници на културата в община Лом - построени в периода 1880-1940 г. в австрийски, белгийски, немски и унгарски архитектурен стил
Църква „Св. Никола Стари“ /Борунската църква/	• <u>Местоположение:</u> гр. Лом, кв. Боруна • <u>Описание:</u> - представлява една от основните забележителности на гр. Лом - обявена за паметник на културата през 1975 г. - построена през XIII в., многократно разрушавана, в днешния си вид датира от 1885 г. - през 1760 г. в църквата е открито едно от първите килийни училища във Видинската епархия - църквата разполага с икони, рисувани от зографи от Дебърската художествена школа - последно ремонтирана през 2006 г.
Църква „Св. Никола Нови“	• <u>Местоположение:</u> гр. Лом • <u>Описание:</u> - построена през 1832 г. - в църквата са пренесени всички запазени вещи и църковна утвар от срутената по това време Борунска църква
Катедрален храм „Успение Богородично“	• <u>Местоположение:</u> гр. Лом • <u>Описание:</u> - представлява най-големият храм в града

	- строителството му започва през 1863 г., храмът е завършен в периода 1894-1897 г. - обявен за архитектурен паметник на културата през 1974 г. - иконостасът е изработен в нач. на XX в. - повлиян от руски тип икони, но се налага като завършена изработка като виенски модерен стил, характерен за градовете по р. Дунав от края на XIX в. - храмът е реставриран през 2005 г.
Пожарна кула – „Наблюдателница“	• <u>Местоположение:</u> гр. Лом • <u>Описание:</u> - построена през 1879 г. - обявена за архитектурен паметник на културата през 1988 г. - представлява първата кула от подобен тип в България - към кулата функционира музей на противопожарното дело в България
Паметник на Кръстьо Пишурка	• <u>Местоположение:</u> гр. Лом • <u>Описание:</u> - Кръстьо Пишурка е виден български учител, театрален деец и народен будител - роден във Враца през 1823 г., учителства в Лом, където през 1856 г. основава първото градско училище
Къща Кръстьо Пишурка	• <u>Местоположение:</u> гр. Лом • <u>Описание:</u> Паметник на културата с национално значение. Къщата е емблематичен символ за град Лом. Налице се възможност къщата да се възстанови и да се превърне в музей. По данни на „Исторически музей – Лом“, разполага се достатъчно материали и предмети, които позволяват да се организира музейна сбирка на Кръстьо Пишурка.
Паметник на Цеко Войвода	• <u>Местоположение:</u> гр. Лом • <u>Описание:</u> - Цеко Петков - Войводата /1807-1881/ е участник в борбата за освобождение на Сърбия, опълченец и подпредседател на Първото Велико народно събрание през 1879 г.

В Историческия музей в гр. Лом могат да се видят предмети от открития на десния бряг на р. Дунав през 1969 г. Къснобронзов некропол при с. Орсоа. При извършени разкопки е установено, че некрополът е плод на култура, развивала се в периода XIV-XII в. преди н.е. Всички предмети от Къснобронзовия некропол, свидетелстват за съществуващото духовно единство между неговите създатели и създателите на върховни достижения в европейската култура и цивилизация от този период - критската и микенската.

Къснобронзов некропол – паметник с изключителна историческа стойност за град Лом. Некрополът е тип обект, който не се експонира, но би могъл да се експлоатира при евентуални бъдещи разкопки. Експонират се артефактите, добити в резултат на разкопките. Потенциал за развитие: проект по оперативна програма за подновяване на разкопките, което от своя страна ще доведе учени – археолози от страната и чужбина. Предметите, добити от разкопките могат да се представят на туристи

по подходящ начин. Например – мултимедийна презентация с информация за съответния период, подходяща подредба и осветление в зала, специално оборудвана за целта. В момента музеят разполага с предмети от некропола. Познавателният интерес към некропола може да се реализира като част от туристически пакет с анимация - „разглеждане на артефакти от къснобронзов некропол в Исторически музей”. Целта е да се насочи вниманието на хора със задълбочен интерес в областта на историята, както и специалисти историци, етнологии и археолози.

Списък на обекти, представляващи част от материалното културно-историческото наследство извън град Лом:

Добридолски манастир „Света Троица“	• <u>Местоположение:</u> община Лом, с. Добри дол /разположен на 30 км от гр. Лом/ • <u>Описание:</u> - няма сведения за възникването на манастира като духовно средище - неколкратно разрушаван и възстановяван - носи името “Света Троица” от 1860 г. - по свето архитектурно решение манастирът представлява рядко явление във възрожденското култово строителство - интерес представляват пластичните каменни релефни изображения на хора, птици и архангели по външната западна стена на храма - югозападно от манастирската църква се намира малък новоизграден и изписан параклис, посветен на „Св. Св. Козма и Дамян”, в който е вградено аязмо - Аязмото в манастира е картотекирано от Международния център по екологична медицина
Аспарухов/Ломски вал	• <u>Местоположение:</u> разположен на 2 км източно от гр. Лом • <u>Описание:</u> - представлява ранносредновековно дървено-землено укрепление, което е започвало от брега на р. Дунав - в първоначалния си вид е валът е имал височина от 4 метра и ширина до 20 м - смята се, че представлява част от отбранителната система на Първото българско царство

Таблица 1. Значими обекти за развитието на културно-историческия туризъм на територията на община Лом

Източник: Общинска администрация, <http://adm.lom.bg/>

Извън посочените в Таблица 1 обекти, в община Лом функционират различни институции, които упражняват културна дейност и предоставят културни услуги на местните жители и гости на общината:

- Драматичен театър „Кръстьо Пишурка“ /основан преди повече от 150 години/;
- Читалище „23 септември“ - гр. Лом /учредено през 1960 г./, към него е открита и библиотека;
- Общинска художествена галерия “Поломие”.

Културните събития с различен характер, включени в културния календар на града, създават благоприятна възможност за развитие на културен туризъм. Община Лом участва в организирането и провеждането на фестивали, фолклорни и литературни конкурси:

Фестивал на любителските театри на името на „Кръстьо Пишурка“	- организиран от НЧ „Постоянство“, финансиран от община Лом - конкурсен характер - до участие се допускат колективи и изпълнители, които са лауреати на фестивали в страната или чужбина.
Общински детски фолклорен конкурс „Дунавско настроение“	- организатори: НЧ „23 Септември“ и община Лом - основна цел на конкурса е повишаване мотивацията и желанието на децата да изучават българския фолклор - състезателен характер
Национален литературен конкурс „Яна Язова“	- Организатор: НЧ „Постоянство“ - Провежда се от 2007 г.
Национален литературен конкурс „Багри от Лом“	- организатор: община Лом - провежда се от 2007 г. - литературен жанр за участие в конкурса: разказ
Рок Фестивал „Рок Вълнение“	-Първото издание е през 2012 г. -Организатор: Община Лом. Канят се известни български рок-групи, както и международни участници. По традиция се провежда в два дни, като единият от тях е посветен на местни младежки рок-групи, а вторият е за гостуващи групи. -Целта на фестивала е за първи път в града да се наложи рок-вълна и то напълно подкрепяна от младите хора, както и да помогне за подобряване на музикалното възпитание и ценности на младите, като се запознаят с класическия рок.
Отбелязване „Ден на река Дунав“	-Община Лом традиционно отбелязва „Ден на река Дунав“. -Всяка година програмата се разширява, като през последните три години се провежда в рамките на една седмица. -Традиционно организирани мероприятия са: почистване крайбрежието на реката с участието на ученици, младежки организации и граждани; шествие с участието на граждани от всички възрасти; традиционно кулинарно изложение с дунавски дарове; перформънс или дефиле с използването на отпадъци (с участието на деца от детските градини и младежи); фолклорни и рок-концерти.
Отбелязване „Часът на Земята“	Това е една от най-мощните акции на WWF, която се провежда по целия свят от 2007г. насам. По време на „Часът на Земята“, хора от целия свят символично гасят осветлението в домовете си за един час, а знакови сгради притъмняват, като по този начин се отправя призив за по-устойчиво бъдеще. В световен мащаб „Часът на Земята“ започва през 2007 г. През изминалите години инициативата се трансформира в глобално общество, чиято цел е да покаже ангажираността на хората към екологичните проблеми, както и че промяната зависи от малките стъпки, които всеки от нас прави ежедневно. Така през 2013 г. в кампанията участваха над 7000 града и общини в повече от 150 страни по целия свят.

Традиционно Община Лом отбелязва „Часът на Земята“, като организира следните прояви:

1. Изгасване на уличното осветление по улиците „Дунавска“ и „Славянска“, с крайни точки: ул. „Луи Айер“ и ул. „Хан Аспарух“, както и на Централен площад „Свобода“;
- Общественият сгради, в които ще се загаси електричеството са: сграда на общинска администрация – Лом, НЧ „Постоянство“ 1856, Общински радиовъзел;
2. Традиционно факелно шествие, с участие на ученици от училищата на територията на Община Лом – два лъча, които ще се срещнат на централен площад „Свобода“;
3. Акустичен концерт на Централен площад „Свобода“, с участието на младежки формации;
4. Огнено шоу;
5. Рисуване със светлина или светлинно шоу;
6. Пускане на огнени фенери;

Таблица 2. Културни дейности и прояви, включени в културния календар на община Лом
Източник: Общинска администрация, <http://adm.lom.bg/>

Оползотворяването на потенциала за развитие на културно-исторически туризъм в община Лом, следва да се обвърже с разработването на културни маршрути, предлагащи цялостни пакети от разнообразни типове културно наследство и природни ценности, с развита туристическа, информационна и транспортна инфраструктура.

Община Лом разполага с благоприятни възможности за развитие на всички форми на културния туризъм за увеличаване на градските и уикенд пътуванията с цел посещения на културни обекти и събития, за ефективно съчетаване на отделните специализирани форми на туризъм, и активиране на ученическите екскурзии.

• **Природен/Екотуризм**

Природните забележителности в община Лом, река Дунав, биоразнообразието, чистият въздух, спокойствието и тишината в селищата на общината, играят роля на ключово предимство за развитие на екотуризм.

На територията на община Лом се намират обявените за защитена зона „Рибарници Орсоя“, които създават добри предпоставки за развитие на алтернативен вид екотуризм. Територията е с международен природозащитен статут местообитание на редица защитени, редки и уязвими животински и растителни видове. Установени са над 160 вида птици, 33 вида от които са включени в Червената книга на България /орнитоложка зона/. Наличието на защитената зона създава предпоставка за практикуване на алтернативен вид екотуризм - наблюдение на дивата фауна, който може да се разглежда като специфична ниша, на която следва да се отдаде приоритетно значение при развитието на туризма в общината.

През територията на общината преминава река Лом, а в близост до устието на реката, се намира Моминбродското блато. Посочените два обекта са защитени зони по директивата за местообитанията, и създават добри предпоставки за организиране на екопътека, наличието на която ще допринесе за развитието на алтернативен вид екотуризм на територията на общината.

Определените за природни забележителности вековни дървета в община Лом, също са предпоставка за развитие на екотуристическа дейност. Това са: чинар на възраст над 100 години, разположен в гр. Лом, летен дъб в с. Замфир на 300 годишна възраст, и три цера в с. Добри дол на възраст между 150 и 350 години.

Разположеният на крайбрежието на р. Дунав - „Дунавски парк“ в гр. Лом създава отлична възможност за отдих и разходки на местните жители и гости на града. На територията на парка са изградени два понтона, вдадени в реката, които разкриват панорамна гледка към отсрещния румънски бряг на р. Дунав. През 2011 г. Дунавският парк е изцяло обновен и предлага на своите посетители множество развлечения - кей, голф игрище, амфитеатър, фитнес уреди, детски люлки и пързалки.

В края на Дунавския парк е разположен Централният градски плаж на Лом, който създава благоприятна възможност за рекреационна дейност.

- **Ловен и риболовен туризъм**

Ловът и риболовът са туристически активности с висока добавена стойност. Община Лом предлага запазена природа с дивечови популации и разнообразно рибно богатство от сладководни видове риба.

Крайбрежието р. Дунав предопределя съществуващите предпоставки за развитие на риболовен спорт и туризъм. По протежението на реката има множество места, подходящи за практикуване на различни видове риболовна дейност. Преминаващата през територията на общината р. Лом, също създава условия за практикуване на риболовна дейност. Развитието на риболовния спорт и туризъм може да се използва за преодоляване на неблагоприятни екологични последици, като замърсяване на водите, изхвърляне на твърди отпадъци от страна на рибарите, спада на рибната популация.

Държавно горско стопанство /ДГС/ „Лом“ предлага възможности за ловен туризъм на територията на общината. Стопанството граничи с р. Дунав на север, с Държавно лесничество /ДЛ/ „Оряхово“ на изток, с ДЛ „Монтана“ на юг, и с ДЛ „Белоградчик“ и „Видин“ на запад. Към териториалния обхват на ДГС „Лом“ се включват землищата на пет общини от област Монтана: Лом, Медковец, Брусарци, Вълчедръм и Якимово.

- **Воден туризъм**

По протежение на р. Дунав могат да бъдат обособени места за практикуване на различни видове воден туризъм. Реката предоставя отлични възможности за активен речен туризъм /водни моторни

спортове/, както и използването ѝ за кратки турове с кораби и лодки. Други повърхности водни тела в общината са реките Лом, Скомля, Цибрица.

Община Лом организира две инициативи пряко свързани с река Дунав.

Инициатива „Дунавски сал”

Инициативата „Дунавски сал” е проведена за първи път през 2013г. Салът е посланик за Европейската стратегия за Дунавския регион, която е приета на 24.06.2011 г. от Европейския съвет. Тя обхваща целия дунавски басейн с общо 14 държави.

Стратегията се крепи на 4 принципа:

- опазване на околната среда в Дунавския регион;
- повишаване благосъстоянието в регионите;
- развитие и укрепване на Дунавския регион и
- връзката му с другите региони в Европа.

Инициативата си поставя следните цели:

- да свърже хора и неправителствени организации
- да създаде приятелства през граници;
- да привлече погледи върху икономиката и околната среда в маршрута на пътуване;
- да покаже на младите хора професии с перспектива в Дунавския регион;
- да подпомогне развитието и увеличаването на самочувствието на жителите на Дунавския регион;
- да рекламира един нов самоуверен Дунавски регион;

Организатори на „Дунавския сал” са Технологичен център София, СНЦ Сдружение за развитие на туризма в региона на Тутракан и СНЦ” Сдружение за иновации и нови технологии” (СИНТ), както и всички общини по поречието на Дунав, които искат да се включат в инициативата.

Технически проектът се реализира чрез изграждането на сал от смърч. Трупите са с дължина 6 м и диаметър 40-50 см. Върху сала се монтира платформа(обща дължина 18 метра, приблизителна ширина 9 метра) от греди и дъски, като се разполагат пейки и маси, шезлонги, слънчеви чадъри, каюта и барбекю. С този „комфорт” могат да се изминат приятно и удобно разстоянията между отделните спирки на маршрута. Салът разполага също така с извънбордни мотори, които се използват при маневри (спиране и потегляне). В промеждутъка темпото на пътуване се определя от течението на Дунав.

Община Лом организира редица масови мероприятия, с които да отбележи събитието.

През 2014г. официално инициативата се нарича „Дунавски сал – Лом”. Кръщението на сала се извърши близо до гр. Неготин – Сърбия, село Кузак на 21 юни.

Инициатива - ТИД

ТИД или "Tour International Danubien" е ежегоден гребен поход по река Дунав, който преминава през почти всички крайбрежни страни по течението на реката - Германия, Австрия, Словакия, Унгария, Югославия и България. Регатата стартира от град Инголщад, Германия.

В продължение на близо два месеца каякарите преминават около 2020 км. Маршрутът е разделен на етапи, като във всяка Дунавска страна има по един етап. Някои участници преминават цялото разстояние, други само отделни етапи, според желанието и възможностите им.

Българският етап включва преход от Видин до Силистра със спирки по поречието в Ново село, Видин, Лом, Козлодуй, Остров, Байкал, Никопол, Свищов, Русе, Ряхово, Пожарево, Ветрен, Силистра.

Тази година (2014) ще се проведе петдесет и деветата Международна туристическа регата по река Дунав "ТИД-2014".

Община Лом е традиционен домакин на регатата. Разполага се палатков бивак на градския плаж, където се осигуряват всички необходими условия за престоя на участниците.

По време на престоя си чужденците имат възможност да се запознаят с красотата на културата и традициите в община Лом.

Клуб за водни и екстремни спортове Порт Лом

Клубът е основан през 1978 г. Лицензиран е от ДАМС и е член на Българската федерация по водомоторен спорт.

Първоначално клубът развива гребане, ветроходство и водомоторен спорт. През 80-те и 90-те години клубът вече разполага със собствени двигатели и проектира и изработва скутери.

„Порт Лом“ за пръв път става отборен републикански шампион през 1989 г. Клубът е отборен републикански шампион през 2000 г., 2001 г., 2002 г. и 2003 г. Най-малкият клас е учреден по инициатива на клуба и първото състезание в клас "SA" за младежи до 14 години е проведено в Лом през 2001 година. Скутеристите от „Порт Лом“ се състезават в класовете SA, SC, OA-250, OB-350, OC-500 и R-1000. От 2008 г. клубът подготвя състезатели и в детския клас „Джунйър“. Същата година Клубът за водни и екстремни спортове „Порт Лом“ е трети в републиканския отборен шампионат.

Брой картотекирани състезатели към момента: 16

Началник и треньор на скутеристите е Спиридон Дочев.

Целта на клуба е да възпитава подрастващите в спортен дух, да ги ограмотява технически.

Всяка година Община Лом е домакин на републиканското първенство по водомоторните спортове. Участват клубове от различни градове в страната - Русе, Кърджали, Балчик, Варна, Първомай, Тутракан и др. Отборът на "Порт Лом", който печели титлата на страната общо 9 пъти.

Тази година е регистриран и втори клуб по водомоторни спортове - СДРУЖЕНИЕ „СПОРТЕН КЛУБ ЗА ВОДОМОТОРЕН СПОРТ АЛМУС РЕЙСИНГ ТИМ“

- **Велотуризм**

В съответствие с общоприетите европейски принципи в областта на туризма за стимулиране развитието на екологосъобразни туристически форми, туристическият сектор в община Лом в периода 2014-2020 г. следва да се насочи към целенасочена подкрепа на екологичен алтернативен вид туризъм.

Благоприятна предпоставка за бъдещото развитие на екологосъобразен туризъм в община Лом, представляват разработените веломаршрути на територията на общината.

През територията на община Лом преминава част от разработения по линия на Програма за трансгранично сътрудничество Румъния - България 2007-2013 г. „Дунавски вело маршрут“. По линия на проекта са разработени веломаршрути, които пресичат територията на 12 български общини, разположени на дунавското крайбрежие. През община Лом преминават следните маршрути, движещи се успоредно на р. Дунав:

<u>Маршрут № 2:</u> гр. Видин → община Димово /обл. Видин/ → община Белоградчик /обл. Видин/ → община Ружинци /обл. Видин/ → с. Дондуково /община Брусарци, област Монтана/ → с. Сталийска махала /община Лом/ → гр. Лом
<u>Маршрут № 3:</u> община Видин → община Димово → с. Добри дол /община Лом/ → с. Сливата /община Лом/ → с. Орсоя /община Лом/ → гр. Лом
<u>Маршрут № 4:</u> гр. Лом → с. Ковачица /община Лом/ → община Козлодуй → община Мизия → гр. Оряхово /обл. Враца/ → с. Байкал /община Долна Митрополия, обл. Плевен/

Таблица 3. Маршрут на Дунавски вело маршрут на територията на община Лом

По данни на: <http://danube-bike.eu/>

През територията на гр. Лом преминава и един от 12-те маршрута от мрежата ЕвроВело /EuroVelo/, инициирани от Европейската федерация по колоездене - ЕвроВело 6, наречен „Маршрут на реките“, който следва течението на реките Лоара, Рейн и Дунав и свързва Атлантическия океан с Черно море. В рамките на България маршрутът се движи от Видин до Силистра.

Успешното развитие на веломаршрута се свързва с необходимостта от разрешаване на някои проблеми, ограничаващи възможностите за придвижване с велосипед в общината. Сред тях се открояват недостатъчната изграденост на велоалеи, веломаркировка, ограничените възможности за охрана на велосипедите и безопасността на велосипедистите на пътното платно.

- **Винен туризъм**

Традициите на местните жители в отглеждането на винени сортове лозя и в производството на различни сортове вина, създават добри предпоставки за развитие на винен туризъм, отличаващ се с висока добавена стойност. На територията на общината е разположена винарска изба „Винпром Лом“ АД - гр. Лом, която към момента не функционира. Същата е имала специализация в производството на

бели и червени сортови и купажни вина от сортовете „Мерло“, „Каберне Совиньон“, „Гъмза“, „Шардоне“, „Ркацител“, „Мускат“, „Мискет“ и др. Възобновяването на функционирането на избата ще осигури реализацията на маршрути включващи винен туризъм.

Съществуващият потенциал за развитие на винен туризъм създава добри условия за практикуване на алтернативен вид туристическа дейност и е отличен начин за разнообразяване престоя на туристите. Възможността за организиране на винотурове, следва да се вземе под внимание при разработването на тематични туристическите маршрути/пакети, които включват повече от един вид туризъм. Тези пакети следва да се ориентират изцяло към туристическите потребности и да се стремят към разнообразяване на съществуващия кръг от атракции и анимации за туристите. В процеса на тяхното разработване следва пряко да се отчете общоприетия европейски принцип за развитие на устойчив вид туризъм, т.е. отчитането на екологичния фактор, който представлява неотменна част от разработването на тези пакети.

- **Селски туризъм /нематериално културно наследство/**

Селският туризъм е разновидност на алтернативния туризъм, където водещ е интересът към селскостопанските дейности на местното население, вникване в бита на хората, престой в селска среда /къща или устроен в близост къмпинг/, контакт с домакините, достъп до стопанството - беритба на плодове и зеленчуци, билки, приготвяне на традиционни ястия, включване в обичаите и празниците на района, наблюдение или обучение в местни занаяти, фолклорни или земеделски традиции. Тези дейности обикновено се допълват с различни видове активен или културен туризъм /пешеходен, велотуризм, посещение на манастири, музеи, археологически и други забележителности/.

Особеностите на селищната мрежа в община Лом /наличие на едно населено място от градски тип и девет села/, създава добри предпоставки за оползотворяване потенциала за развитие на алтернативен вид селски туризъм в общината. Сред ключовите фактори за развитие на селския туризъм в общината се открояват: съхранен фолклор, обичаи и занаяти, автентични традиции, гостоприемство на населението, местна кухня и екологични продукти, архитектурни забележителности. Въпреки наличието на тези ресурси община Лом още не е разпознаваема като дестинация за селски туризъм.

Развитието на този вид туризъм съответства на наложилата се в световен и европейски мащаб тенденция за развитие/разработване на туристически продукти, базирани на нарастващата роля на приключенията и уникалните изживявания по време на туристическия престой. В тази връзка, можем да разглеждаме селския туризъм като успешна ниша в развитието на туризма в община Лом. Стремехът към активно прекарване на почивката в неурбанизирани зони с типичен национален колорит, предлагането на регионални туристически специалитети, следва да залегне в ролята на един от основните приоритети в развитието на туристическия сектор в общината в периода 2014-2020 г.

- **Конен туризъм**

Особеностите на релефа в община Лом и съществуващите традиции на местните жители в отглеждането на коне създават добри предпоставки за развитие на конен туризъм в община Лом. Конният туризъм е алтернативен туризъм, който набира все по-голяма популярност и намира все повече привърженици в страната. На територията на общината функционира конна база, създаваща отлични условия за алтернативен вид занимания/атракции за туристите. Базата се намира в с. Долно Линево, разположено на около 10 км източно от гр. Лом.

Разгледаните възможности за развитие на множество традиционни и алтернативни видове туризъм в община Лом, остават недостатъчно оползотворени. Съществуващите природни и културно-исторически обекти не са обвързани един с друг в достатъчна степен. Няма бизнес традиции за развитие на сектора сред местните жители, изграждането на туристическа инфраструктура се реализира за конкретен обект и основно се отнася до настанителна база, необходимо е повишаване квалификацията на обслужващия и управленски персонал в сектора. Проблем се явява и незадоволителната информационна обезпеченост на туристите, относно съществуващите значими обекти и възможности за практикуване на различни видове туристическа дейност на територията на общината. Липсва единна информационна система /уебсайт вкл. на английски език/, който да указва както събитията в общината, които могат да бъдат обект на туристически интерес, така и да предлага организирани пътувания, трансфери, анимации и услуги.

В село Сталийска махала има изграден хиподром. Там се организират състезания и традиционни „кушии“ - надбягвания с коне, които се провеждат всяка година в селата Сталийска махала и Трайково.

2.1.2 Анализ на заетостта в туризма на община Лом

Наличието на работна сила е една от най-важните предпоставки за развитието на туризма и свързаните с туризма транспортни услуги и анимации. Тъй като липсва статистическа информация за наетите лица общо в туристическия сектор, което се обуславя от сложността на дефинирането на дейностите в туризма /служителите на редица обекти могат да обслужват както туристи, така и местни жители/, можем да разгледаме заетостта в по-важните сектори, осигуряващи услуги за туристите. Това са секторите „Хотелиерство и ресторантьорство“ и „Култура, спорт и развлечения“.

По данни на НСИ, към 01.02.2011 г. на територията на община Лом в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство“ работят 245 души. Този брой формира 0,2% от заетите в сектора на национално ниво и 16% от заетите в област Монтана. По отношение на сектор „Култура, спорт и развлечения“, заетите в общината 46 души съставляват 0,1% от тези в страната и 10,7% от заетите в областта.

	Хотелиерство и ресторантьорство брой	Дял %	Култура, спорт и развлечения брой	Дял %
България	137 863	100	41 033	100
Обл. Монтана	1 532	1,11	428	1,04
Община Лом	245	16,0 от областта	46	10,7 от областта

Таблица 4. Заети лица на възраст на 15-64 навършени години в свързаните с туризма сектори „Хотелиерство и ресторантьорство“ и „Култура, спорт и развлечения“ към 01.02.2011 г. /бр./

По данни на: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

Заетите лица в изследваните два сектора в община Лом, формират 2,7% - за сектор „Хотелиерство и ресторантьорство“ и 0,5% - за сектор „Култура, спорт и развлечения“ от общия брой заети лица на 15-64 навършени години в общината /9 221 д./.

Тези стойности са по-ниски от средните за област Монтана, където заетите в двата сектора формират съответно 3,3% и 0,9% от общия брой заети в разглежданата възрастова група /46 760 д./.

Средните стойности за страната също са чувствително по-високи от тези за община Лом - заетите в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство“ на национално ниво формират 5%, а тези в сектор „Култура, спорт и развлечения“ - 1,5% от заетите лица на възраст между 15 и 64 години в България.

В тази връзка развитието на заетостта в община Лом изпитва определена необходимост да увеличи броя на заетите в тази два сектора. Това може да се обясни по следния начин. От една страна, може да се предположи, че на територията на общината са развити други сектори, които осигуряват заетост с достатъчно висока доходност и не се изпитва необходимост. Ако тази хипотеза е вярна, то населението с високи доходи, неминуемо щеше да консумира услуги в свободното си време, което щеше да повиши заетостта в двата сектора, които са представители на услугите.

В такъв случай, е по-вероятно да се предположи, че местните доходи на населението не са високи, в резултат консумира ограничено количество услуги, като не е налице и външно търсене. В следствие от това, предлагането в двата сектора е свито, което респективно води до заетост, под средната за областта и страната.

2.1.3 Туристически предприятия в община Лом

Анализът на показателите за дейността на предприятията в сектор туризъм и по-конкретно - сектори „Хотелиерство и ресторантьорство“ и „Култура, спорт и развлечения“, цели да покаже доколко успешно и ефективно се осъществява туристическата дейност в рамките на общината.

За периода 2007-2010 г. броят на предприятията в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство“ нараства незначително /от 54 на 56 бр./, като спрямо 2009 г. се отчита спад с близо 10%. Броят на предприятията в сектора през 2010 г. формира 7,7% от предприятията в община Лом. Броят на предприятията в сектор „Култура, спорт и развлечения“ остава почти непроменен за разглеждания период /3 бр. през 2010 г./ и формира 0,4% от предприятията в общината. В периода 2010-2013 г. се

наблюдава ръст в броя на средствата за подслон и местата за настаняване в община Лом - към момента на територията на общината са налични 7 бр. категоризирани обекта за настаняване.

През 2010 г. нетните приходи от продажби от дейността на предприятията в сектор „Хотелиерство и ресторантьорство“ са на стойност 1 808 хил.лв., или с 10,5% по-малко спрямо 2009 г. /2 021 хил.лв./. Реализираните нетни приходи в сектора през 2010 г. формират 0,7% от тези в област Монтана.

2.1.4 Туристическите атракции в община Лом

Статистиката за действащите културно-исторически обекти като театри, музеи, галерии и др., дава възможност да се направят изводи за търсенето и предлагането на туристически атракции. В тази насока тук се анализират количествени данни за музеите и театрите в община Лом с цел придобиване на обща представа за подсектора. По последни данни в община Лом има два театъра, което представлява 2,7% от общия брой на театрите в страната /74 бр./. Към 31.12.2012 г. съотношението театри спрямо брой население в община Лом е 0,0728 театъра на 1000 д. от населението и е значително по-благоприятно отколкото средното равнище за България като цяло /0,0102/.

Към днешна дата в община Лом има един музей, което представлява 0,5% от музеите в България /188 бр./. Съотношението брой музеи спрямо 1000 д. от населението е по-благоприятно за община Лом - 0,0364 отколкото средно за страната - 0,0258.

Въпреки това трябва да се направи уточнението, че тези обекти се намират в общинския център. По реалистичен би бил анализа, какъв процент от живеещите в селата посещават постановките на театрите и сбирките на музея. Също така важен е въпроса, колко от българските туристи, виждат посещението на театрите в Лом като елемент на туристическото посещение и преживяване, включени ли са те в туристическото предлагане, какъв процент от техните приходи са резултат от индивидуални продажби на билети и организирани посещения? Тези данни не се събират от статистическите бюра, но за целите на настоящия анализ ще направим няколко експертни извода. Първо, общината поддържа финансово тези културни институции, а техните приходи от дейност, са малък дял от направените разходи. Второ, институциите участват активно в публичните прояви на общината, но са сключили много малко споразумения за сътрудничество с частни фирми от сферата на туризма и туристически оператори. Поради тези две причини, те имат много важна роля за културния живот на институционално ниво, но много малко възможности за туристическа и рекламна цел, които да осигурят допълнителни приходи. Например, споразумения с чуждестранни музеи за обмен на сбирки, участие в пленери, партньорства и др.

2.1.5 Търсене и предлагане на туристически услуги - средства за подслон и места за настаняване, обществено изхранване, анимации

Данните за средствата за подслон и местата за настаняване /СПМН/ дават възможност да се анализира текущото туристическо търсене и предлагане на територията на община Лом, посредством следните показатели:

- за туристическото предлагане/капацитет на заведенията за настаняване: брой средства за подслон, легла в средствата за подслон и др.;
- за туристическото търсене: реализирани нощувки и пренощували лица;
- резултат от туристическата дейност: чрез показатели като приходи от нощувки и др.

По този начин се анализира състоянието и възможностите за развитие на туризма в съответната територия. Освен данните за количество, неотменна част от извършвания анализ представляват и данни за категории обекти, които дават представа за качеството на туристическата материална база в община Лом.

За периода 2007-2010 г. броят на средствата за подслон и местата за настаняване, остава почти непроменен /3 бр. през 2010 г./, докато броят на леглата нараства от 2008 г. насам. Броят на реализираните нощувки е най-голям през 2008 г. - 6 587 бр., след което започва да намалява - 5 375 бр. през 2010 г. /по-висока стойност спрямо предходната година/.

Броят на нощувките, реализирани от чужденци е най-висок през 2009 г. /993 бр./, като през последната изследвана година се наблюдава спад с близо 25%. Приходите от нощувки също следват негативна тенденция на промяна от 2008 г. - отчетен спад с 37,1% за периода 2008-2010 г.

В периода 2010-2013 г. броят на средствата за подслон и местата за настаняване в община Лом се увеличава, като през последната посочена година този брой възлиза на 6 СПМН, разпределени в категория от една до три звезди. В резултат на отчетения ръст, легловата база в общината нараства от 175 през 2010 г. на 185 места през 2013 г. Ако приемем средна месечна натовареност 50% на всеки от СПМН /92,5 заети легла/, можем да оценим, че броят на реализираните нощувки в рамките на един месец, възлиза на 2 775.

	Средства за подслон и места за настаняване /бр./	Легла /бр./	Реализирани нощувки /бр./			Приходи от нощувки		Год. приход на легло в лв.
			общо	българи	чужденци	общо	чужденци	
2007 г.	2	56	3 987 /100%/	3 296	691 /17,3%/	111 631	28 846 /25,8%/	1993,4
2008 г.	2	165	6 587 /39,4%/	5 969	618 /9,3%/	296 372	34 452 /11,6%/	1796,1
2009 г.	2	165	5 196 /-26,7%/	4 203	993 /19,1%/	204 322	39 757 /19,4%/	1238,3
2010 г.	3	175	5 375 /3,3%/	4 628	747 /13,9%/	186 393	30 618 /16,4%/	1065,1



Европейски съюз



ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

2011 г.	3	175	6427 /16,3%/	5360,2 /83,4%/	1066,8 /16,6%/	267460	44398 /16,5%/	1528,3
2013* г. прогноза	6	185	6748 /5%/	5736 /85,0%/	1012 /15,0%/	280784	42117 /14,9%/	1276,3

Таблица 5. Дейност на средствата за подслон и местата за настаняване в община Лом в периода 2007-2013 г.
По данни на: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

Качеството на настанителната база в община Лом може да бъде оценено на основата на категорията на средствата за подслон и местата за настаняване /СПМН/, която определя минимални задължителни изисквания за стандарта на услугите.

В общината преобладават СПМН от ниска категория /1 и 2 звезди/ и само едно място за подслоняване със средна категория - 3 звезди. На територията на общината липсва място на подслон от висока категория /4 или 5 звезди/.

Хотел "Алмина" 1*	• <u>Адрес:</u> община Лом, с. Добри дол, • <u>Описание:</u> - разположен на 25 км от гр. Лом, на 4 км от с. Добри дол, в близост до Добридолски манастир, - леглова база от 56 места /24 двойни стаи и 4 апартамента/ - намира се в гориста местност с много лечебни извори - разполага с паркинг, ресторант, две конферентни зали, релакс център, открит басейн - цени към 04.2014: от 45 лв. до 60 лв. на вечер
Хотел "Дунав" 3*	• <u>Адрес и информация за контакт:</u> гр. Лом • <u>Описание:</u> - леглова база от 62 места - разположен на брега на р. Дунав, в близост до центъра на гр. Лом - предлага паркинг, ресторант, конферентна зала, лоби бар, закрит басейн, бизнес услуги и др. - цени към 04.2014: между 52 и 80 лв. на вечер
Хотел "Калето" 1*	• <u>Адрес:</u> гр. Лом • <u>Описание:</u> - леглова база от 10 места /5 двойни стаи/ - стаи с изглед към р. Дунав - предлага паркинг, лятна градина, интернет достъп, механа - цени към 04.2014: 50 лв. за стандартна стая на вечер
Хотел Ресторант "Москва" 2*	• <u>Адрес:</u> гр. Лом • <u>Описание:</u> - леглова база от 15 места - предлага ресторант, лятна градина, организиране на тържества, интернет - цени: 50 лв. на вечер
Семеен хотел "Принцеса" 2*	• <u>Адрес:</u> гр. Лом • <u>Описание:</u> - леглова база от 9 места - на брега на р. Дунав, в непосредствена близост до Дунавския парк и Централния плаж - разполага с ресторант, нощен бар, лятна градина, детски басейн, интернет, SPA център

	- цени към 04.2014: между 15 и 45 лв. на вечер
Хотел "Трансимпекс" 2*	• <u>Адрес:</u> гр. Лом • <u>Описание:</u> - леглова база от 33 места /1 апартамент, 2 студия лукс, 11 обикновени двойни стаи и 2 луксозни, 5 единични стаи/ - разположен на брега на р. Дунав, в близост до Дунавския парк - допълнително предлага паркинг, ресторант и бистро, фитнес, лятна и зимна градина, интернет
	- цени към 04.2014: между 25 и 60 лв. на вечер

Таблица 6. Средства за подслон и места за настаняване в община Лом

По данни на община Лом функционират следните места за настаняване:

№	ХОТЕЛ	АДРЕС
1	Почивна станция „Алмина“, с Добри дол	
2	Хотел „Чеп“, местност „Бахчите“	град Лом,
3	Стаи за подслон, местност „Садовете“	град Лом, ул. „Цар Петър“ №8
4	Хотел „Москва“	град Лом, „Дунавска“ №14
5	Хотел „Дунав“	град Лом, пл. „Нечаев“ №1
6	хотел „Принцеса“	град Лом, ул. „Радецки“ № 16
7	Вернер-Лалка ЕРТЛ	С. Добри Дол, ул. „Първа“
8	Хотел „Калето“	град Лом, ул. „Дунавска“ №36
9	Хотел „Трансимпекс“	град Лом, пл. „Нечаев“ №1

По данни на: Общинска администрация, <http://adm.lom.bg/>

Добридолският манастир „Св. Троица“, разположен в с. Добри дол /на 30 км от гр. Лом/ разполага с хотелска част и голяма трапезария. Манастирът предлага възможност за организиране на семейни тържества и групови посещения.

Вторият важен елемент необходим за престоя на туристите са местата предлагащи ресторантьорски услуги. На територията на община Лом са разположени различни заведения за хранене и развлечения /ресторанти, пицарии, барове, механи/. Тези обществени заведения, обслужват както местното население, но също така, онези от тях които имат по-голям капацитет, възможности за предлагане на традиционна българска кухня, местно приготвени ястия и напитки /високоалкохолни и вина/, са потенциалните партньори на туроператорите и аниматорите в бранша.

По отношение на наличните анимации за посетителите/туристите на община Лом, някои от средствата за подслон и местата за настаняване предлагат допълнителни туристически атракции за своите гости: посещение на значими обекти на културно-историческото наследство на общината, посещение на винарска изба „Винпром Лом“ АД - гр. Лом и организиране на винени турове и др.

В резултат на извършения анализ можем да обобщим, че развитието на туризма в община Лом почива на добра материална основа. Интересни обекти за посещение са налице, но е необходимо подобряване на сътрудничеството между секторите, заети с предоставяне на различен тип услуги на туристите. На практика е необходима инвестиция в създаването на организация за предлагане на

туристически услуги, организиране на турове, трансфери и анимации. В тази връзка, разработването на конкретни тематични туристически маршрути, може да създаде най-необходимите първоначални добри условия за подобряване координацията между представителите на сектор „Хотелиерство и ресторантьорство“ и тези от сектор „Култура, спорт и развлечения“ в техния общ стремеж към предоставяне на висококачествен туристически продукт в община Лом.

2.2 Анализ на съществуващите форми за транспортна мобилност на туристите

Анализът на съществуващите форми за транспортна мобилност на туристите следва да се разглежда като неотменна част от настоящия стратегически документ. Прилагането на междусекторен подход при разработването на Стратегията обединява туристическия и транспортния сектори, като ги разглежда в тяхното единство и отчита силната взаимовръзка между тях в стремежа към развитие на туризма. В тази връзка, предстоящото формулиране на стратегическата част на настоящия документ следва да се извърши на база задължителното отчитане състоянието на транспортната система. Тя е „ключ“ към развитието/разработването на висококачествени туристически продукти/пакети, маршрути, анимации, атракции за туристите в община Лом.

2.2.1 Автобусен и автомобилен транспорт

Територията на община Лом се пресича от пътища II-ри и III-ти клас, включващи се към републиканската пътна мрежа, и от пътища IV-ти клас, които са част от общинската пътна мрежа. През общината не преминават автомагистрала и първокласни пътища - първокласен път Е-79, който обслужва областния център Монтана, не пресича територията на община Лом.

По-важни пътища преминаващи през територията на община Лом са:

- *Второкласен път II-81 София - Костинброд - Берковица - Монтана - Лом*

Второкласният път осъществява връзка между столичния град и община Лом, и между гр. Лом и областния център гр. Монтана. Пътят свързва общинския център с първокласен път Е-79, който е част от трансевропейски транспортен коридор № 4 - Дрезден/Нюрнберг - Прага - Виена/Братислава - Гьор - Будапеща - Арад - Констанца/Крайова - Видин - Монтана - София - Солун/Пловдив - Истанбул. Второкласен път II-81 е най-важната пътна артерия в общината, която осигурява транспортна достъпност до вътрешността на страната.

- *Второкласен път II-11 свързва градовете по течението на р. Дунав - Видин - Димово - Симеоново - Ботево - Арчар - Лом - Козлодуй - Оряхово - Гиген - Брест - Гулянци - Дебово - Никопол*

- *Третоκласен път III-114* - преминава през територията на областите Видин и Монтана

Началото на пътя е в гр. Лом /от 46,5 км на второкласен път II-11/, като на територията на област Монтана преминава през общините Лом и Брусарци, след което продължава на територията на общините Ружинци, Димово и Чупрене от област Видин.

- *Третоκласен път III-133* - преминава през територията на областите Враца и Монтана

Пътят започва от гр. Бяла Слатина /област Враца/ и преминава през следните села от област Враца: Търнава, Алтимир, Бързина, Манастирище и Михайлово, след което навлиза на територията на област Монтана и пресича с. Септемврийци /община Вълчедръм/, гр. Вълчедръм и с. Мокреш от същата община, и завършва югоизточно от гр. Лом /при 146,2-ри км на второкласен път II-81/.

Общата дължина на републиканската пътна мрежа в община Лом е 72 км, които формират 12% от този клас пътна мрежа в област Монтана. Най-голям дял заемат второкласните пътища - 70,8% /51 км/, които съставляват 31,5% от пътищата II клас в областта. Пътищата III клас в община Лом съставляват 29,2% от републиканската пътна мрежа и 5,4% от този клас пътища в област Монтана. Републиканската пътна мрежа в общината формира 0,4% от тази в страната, второкласните пътища съставляват 1,3% от тези в България, а третоκласните 0,2% от този клас пътна мрежа на национално ниво.

	Общо	AM	I клас	II клас	III клас
България	19 512	458	2 970	4 030	12 054
Северозападен район от ниво 2	3 392	7	387	767	2 231
Област Монтана	605	-	52	162	391
Община Лом	72	-	-	51	21

Таблица 7. Републиканска пътна мрежа към 31.12.2011 г. /км/

Източник: Национален статистически институт, <http://www.nsi.bg/>

Гъстотата на републиканската пътна мрежа в община Лом е 0,222 км/км², при 0,166 км/км² за област Монтана и 0,178 км/км² за Северозападния район от ниво 2. Гъстотата на общинската пътна мрежа в общината - 0,128 км/км² е близка до средната за област Монтана /0,126 км/км²/.

Сред основните проблеми на пътната мрежа в община Лом, се откроява незадоволителното състояние на голяма част от общинските пътища, които се нуждаят от рехабилитация и ремонтни дейности. Реално туристите в община Лом могат да ползват предимно собствени автомобили, включително и да посетят други дестинации в Северозападен район от ниво 2, както и други райони в страната. В тази насока следва да се има предвид, че общинският център гр. Лом се намира на около 160 км от столицата на България - град София в северна посока, на около 50 км от областния център гр. Монтана, на 58 км от областния център на съседно разположената област Видин, на близо 64 км от

туристически център Белоградчик в област Видин. Поради това, дестинациите в община Лом могат да бъдат комбинирани с посещения в съседните области и общини.

В община Лом функционират редовни автобусни линии, които обслужват и селищата от други общини в област Монтана. Автогара Лом е крайна спирка на пет автобусни линии, тръгващи от Централна автогара София:

- *София - Враца - Монтана - Долно Церовене - Черни връх - Вълчедръм - Мокреш - Лом:* от понеделник до неделя, начален час 07:30 ч.;
- *София - Враца - Монтана - Долно Церовене - Дългоделци - Якимово - Черни връх - Вълчедръм - с. Разград - Златия - Игнатово - Долни Цибър - Ковачица - Лом:* от понеделник до събота, начален час 14:00 ч.;
- *София - Враца - Монтана - Долно Церовене - Дългоделци - Якимово - Черни връх - Вълчедръм - с. Разград - Златия - Игнатово - Долни Цибър - Ковачица - Лом:* неделя, начален час 15:00 ч.;
- *София - Враца - Монтана - Долно Церовене - Пишурка - Расово - Лом:* от понеделник до неделя, начален час 15:50 ч.;
- *София - Враца - Монтана - Расово - Аспарухово - Сталийска махала - Лом:* от понеделник до неделя, начален час 16:30 ч.

Цената на едностранен билет на посочените автобусни линии е 16,00 лв, за двустранен билет - цената е 25,00 лв.

Направлението Лом-София също се обслужва от ежедневни редовни автобусни линии, с времеви интервали, в които обслужват пътници от мястото на тръгване до мястото на пристигане на автобуса, както следва:

- *Лом - Расово - Пишурка - Долно Церовене - Монтана - Враца - София:* 05:50 - 9:45 ч., целогодишно;
- *Лом - Сталийска махала - Аспарухово - Расово - Монтана - Враца - София:* 07:00 - 11:10 ч., целогодишно;
- *Лом - Ковачица - Долни Цибър - Игнатово - Златия - с. Разград - Вълчедръм - Черни връх - Якимово - Дългоделци - Долно Церовене - Монтана - Враца - София:* 07:40 - 12:10 ч., изпълнява се във всички дни без неделя;
- *Лом - Ковачица - Долни Цибър - Игнатово - Златия - с. Разград - Вълчедръм - Черни връх - Якимово - Дългоделци - Долно Церовене - Монтана - Враца - София:* 11:00 - 15:30 ч., изпълнява се само в неделя;
- *Лом - Мокреш - Вълчедръм - Монтана - Враца - София:* 16:00 - 20:30 ч., изпълнява се целогодишно.

Допълнително гр. Лом е свързан с други селищни центрове чрез множество автобусни линии, търговци и/или пристигащи от различни части на страната. Тези градове също се стремят да развият туристически продукт, поради което връзките с тях са ключови за създаването на регионална туристическа схема.

- Белоградчик - Лом: 11:00 - 13:50 ч., изпълнява се целогодишно - само в петък и неделя. Маршрут на автобусната линия: Белоградчик - Извос - Върбовски кантон - Боровица - Орля - Протопопинци - Орля - Фалковец - Средогрив - Фалковец - М. С-я - Ружинци - р. Ружинци - Ружинци 2 - р. Ружинци - р. Дражинци - Дражинци - р. Дражинци - р. Бяло поле - Бяло поле - р. Бяло поле - Роглец - Чорлево - Дреновец - Тополовец - Динково - Дондуково - Василковци - Сталийска махала - Трайково - Момин брод - Лом;
- Видин - Козлодуй: 09:30 - 12:15 ч., изпълнява се целогодишно - от понеделник до петък. Преминва през следните автогари/спирки: Автогара Видин - Симеоново - Арчар - Добри дол - Сливата - Орсоа - Автогара Лом - Ковачица - Долни Цибър - Горни Цибър - Автогара Козлодуй;
- Видин - Лом: 07:00 - 08:30 ч., изпълнява се целогодишно. Маршрут на автобусната линия: Автогара Видин - Дунавци 1 - Дунавци 2 - Симеоново - Ботево - Рациария - Арчар - Септемврийци - Добри дол - Сливата - Орсоа - Автогара Лом;
- Козлодуй - Видин: 17:30 - 20:15 ч., изпълнява се целогодишно - от понеделник до петък. Автобусната линия обслужва следните автогари/спирки: Автогара Козлодуй - Горни Цибър - Долни Цибър - Ковачица - Автогара Лом - Орсоа - Сливата - Добри дол - Арчар - Симеоново - Автогара Видин;
- Лом - Белоградчик: 15:00 - 18:15 ч., изпълнява се целогодишно - само в дните петък и неделя. Маршрут: Лом - Момин брод - Трайково - Сталийска махала - Василковци - Дондуково - Динково - Тополовец - Дреновец - Чорлево - Роглец - р. Бяло поле - Бяло поле - р. Бяло поле - р. Дражинци - Дражинци - р. Дражинци - р. Ружинци - Ружинци 2 - р. Ружинци - Ружинци - М. С-я - Фалковец - Средогрив - Фалковец - Орля - Протопопинци - Орля - Боровица - Върбовски кантон - Извос - Белоградчик;
- Лом - Видин: 10:00 - 11:30 ч., целогодишно - от понеделник до петък. Автобусната линия обслужва следните автогари/спирки: Автогара Лом - Орсоа - Сливата - Добри дол - Септемврийци - Арчар - Рациария - Ботево - Симеоново - Дунавци 2 - Дунавци 1 - Автогара Видин;
- Лом - Плевен: 07:00 - 10:28 ч., изпълнява се целогодишно. Маршрут: Автогара Лом - Мокреш - Вълчедръм - Септемврийци - Михайлово - Манастирище - Бързина - Рогозен - Сираково - Алтимир - Търнава - Бяла Слатина - Кнежа - Пелово - Долни Дъбник - Автогара Плевен;



Европейски съюз



ОПАК. Експерти в действие



Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

- Плевен - Лом: 14:00 - 17:13 ч., изпълнява се целогодишно. Маршрут на автобусната линия: Автогара Плевен - Долни Дъбник - Пелово - Кнежа - Бяла Слатина - Търнава - Алтимир - Сираково - Рогозен - Бързина - Манастирище - Михайлово - Септемврийци - Вълчедръм - Мокреш - Автогара Лом.

2.2.2 Железопътен транспорт

Територията на община Лом се пресича от железопътното отклонение Брусарци - Лом, част от VII-ма главна железопътна линия София - Видин /част от трансевропейски транспортен коридор №4/. В участъка от линията, преминаващ през територията на общината има 1 жп гара - Лом /с/с 17 коловоза/ и 3 жп спирки - кв. Момин брод, с. Сталийска махала, с. Трайково. Дължината на жп линия в рамките на общината е 12 км, което прави 0,3% от жп линии в Р. България. Развитието на жп транспорт в община Лом е под средното за страната.

Трасето София - Лом /отклонение Брусарци - Лом на жп линия София - Видин/ се обслужва от бързи и пътнически влакове, пет пъти през деня. Разписанието на жп. направление е организирано в следните времеви интервали /часове на заминаване и пристигане/:

- София - Брусарци /07:05 - 10:07 ч., бърз влак - БВ/ и Брусарци - Лом /10:12 - 10:40 ч., крайградски пътнически влак - КПВ/ - общо времетраене - 03:35 ч.;
- София - Брусарци /11:55 - 15:00 ч., БВ/ и Брусарци - Лом /15:10 - 15:38 ч., КПВ/; общо времетраене - 03:43 ч.;
- София - Брусарци /17:25 - 20:27 ч., БВ/ и Брусарци - Лом /20:35 - 21:03 ч., КПВ/; общо времетраене - 03:38 ч.;
- София - Лом /19:30 - 23:45 ч./ през Мездра, Враца, Бойчиновци, Брусарци.

Направлението София - Лом се обслужва и от жп линия: София - Мездра /12:58 - 14:30 ч., БВ/; Мездра - Бойчиновци /16:05 - 17:12 ч., пътнически влак - ПВ/; Бойчиновци - Лом /17:18 - 18:24 ч., КПВ/; общо времетраене - 05:26 ч.

В посока Лом - София са налични влакове със следното разписание:

- Лом - София /05:15 - 09:52 ч., БВ/, времетраене - 04:37 ч.;
- Лом - Брусарци /06:48 - 07:14 ч., КПВ/ и Брусарци - София /20:35 - 21:03 ч., БВ/; общо времетраене - 03:38 ч.;
- Лом - Брусарци /13:00 - 13:27 ч., КПВ/ и Брусарци - София /13:42 - 17:25 ч., БВ/; общо времетраене - 04:25 ч.;

- Лом - Брусарци /14:25 - 14:52 ч., КПВ/; Брусарци - Мездра /15:02 - 16:47 ч., ПВ/; Мездра - София /17:06 - 18:44 ч., БВ/; общо времетраене - 04:19 ч.;
- Лом - Мездра /16:05 - 18:30 ч., ПВ/ и Мездра - София /18:50 - 21:05 ч., КПВ/; общо времетраене - 05:00 ч.;
- Лом - Брусарци /18:34 - 19:00 ч., КПВ/ и Брусарци - София /19:06 - 22:12 ч., БВ/; общо времетраене - 03:38 ч.

Цените варират според вида на влака и категорията на мястото - първа или втора класа, като груповите билети ползват отстъпки. Цените за пътници, които не ползват намаления варират между 11,20 лв. /за 2-ри клас/ и 14,10 лв. /за 1-ви клас/ - за еднопосочен билет, и между 19,00 и 23,80 лв. за двупосочен билет съответно втора и първа класа.

Състоянието на жп. транспорт в община Лом се свързва с незадоволителното качество на предоставяната жп. услуга, като това е общовалидно за голяма част от направление Видин-София-Кулата. Впечатление прави голямото времетраене на пътуванията в двете посоки /Лом - София; София - Лом/, което достига до близо 5½ часа, и категорично не отговаря на съвременните изисквания за удобство и комфорт на пътниците. Поради това този вид транспорт в средносрочно бъдеще ще участва минимално при формиране на туристическите трансфери, което е тенденция напълно обратна на ЕС.

В резултат на извършения анализ на редовните автобусни линии и влакове между селищата в рамките на община Лом, може да се заключи, че автобусният транспорт е значително по-добре развит от железопътния. Има повече автобусни линии, които обхващат по-голям брой селища и автобусите по тях обслужват пътници на по-чести интервали от време. На територията на общината се предлагат и таксиметрови услуги. Имайки предвид и разпръснатия характер на по-голямата част от важните туристически забележителности, можем да направим извода, че всички туристически трансфери и предлагане ще се основават на личен автомобилен и автобусен транспорт.

2.2.3 Воден транспорт

Главната речна артерия р. Дунав е единствената плавателна река на територията на община Лом. В рамките на гр. Лом по десния бряг на река Дунав в участъка от 742.000 до км 743.000 е разположен „Пристанищен комплекс - Лом“ ЕАД. Пристанището е многофункционално и обработва насипни, общи и др. видове товари. Пристанището е пресечна точка на европейските транспортни коридори № 4 и № 7, и има национално стратегическо значение.

По отношение на водния транспорт като съществуваща форма за транспортна мобилност на туристите, следва да отбележим, че преминаващият туристопоток през пристанище Лом се характеризира с транзитен характер, като община Лом не се явява крайна точка на преминаващите.

2.3 Оценка на пътничкопотока и туристопотока в община Лом

Оценката на пътничко- и туристопотока в община Лом, следва да се извърши от гледна точка на ежедневните пътувания по направление София - Лом, които можем да отнесем към т.нар. потенциални ежедневни бизнес пътувания. От друга страна, трябва да оценим и регионалните пътувания, които отнасяме към ежедневни трудови миграции свързани с предоставянето на публични услуги в йерархичния център на общината гр. Лом.

2.3.1 Потенциални ежедневни бизнес пътувания

По направление София - Лом пътуват пет автобусни линии, които обслужват пътници в различни дни и времеви интервали /начални часове: 07:30, 14:00, 15:00, 15:50, 16:30 ч./. Всеки автобус разполага с 50 места, максимално всеки ден на територията на община Лом могат да пристигат 250 души /5 автобуса x 50 д./. С цел повишаване обективността на оценката, следва да допуснем минимална натовареност, която не е сто процентна. От друга страна, ежедневните автобусни линии по направление, са три на брой /от понеделник до неделя, с нач. час 07:30, 15:50 и 16:30 ч./, само в неделя пътува един от автобусите /с нач. час 15:00 ч./, и един автобус се движи по направление София - Лом от понеделник до събота /с нач. час 14:00 ч./.

При тези условия, допускаме, че средната натовареност на всеки от автобусите е 60%, равняващи се на 30 д., следва че в дните от понеделник до неделя на територията на община Лом пристигат по 90 д. /3 ежедневни автобуса x 30 д./ чрез автобус от София. Оценявайки пътничкопотока, обслужван от автобусната линия, която се изпълнява само в неделя, следва че в неделния ден пристигат с 30 д. повече, т.е. 120 души. По отношение на автобуса, който се движи по направление София - Лом в дните от понеделник до събота, следва да отбележим, че потенциалният пътничкопоток в тези дни е с 30 д. повече спрямо първоначално оценените 90 д. В резултат на посоченото дотук, можем да оценим потенциалния ежедневен пътничко- и туристопоток по направление София - Лом, спадащ към групата на потенциалните ежедневни бизнес пътувания на 120 д.

Извършвайки оценка на потенциалните ежедневни бизнес пътувания, следва да отбележим, че Автогара Лом е крайна точка в маршрута на автобусните линии, обслужващи разглежданото направление. Петте автобуса по направление преминават през автогарите на градовете Враца и Монтана, както и през автобусни спирки на други селища преди да достигнат до своята крайна точка гр. Лом. В тази връзка, можем да предположим, че част от пътничко-/туристопотока по направление не достига крайната точка на маршрута. На посочените междинни автогари и спирки се качват пътници, чиято крайна точка е гр. Лом - пътници, чийто брой отчасти или напълно компенсира броя на слезлите на

посочените междинни спирки. В тази връзка можем да заключим, че направените изчисления за броя на потенциалните ежедневни бизнес пътувания и оценените 120 ежедневно пристигащи, остават валидни.

В резултат на посоченото дотук, можем да заявим, че развитието на туристическия сектор в периода 2014-2020 г., следва да се насочи към реализиране на конкретни и целенасочени мерки, които да създадат условия за въвлечане на ежедневно пристигащите в използването на туристически услуги. По този начин ще подкрепи местното предлагане на туристически услуги и ще създаде нужния акумулативен ефект в развитието на община Лом.

2.3.2 Ежедневни трудови миграции и публични услуги

Оценката на пътничеството в категория ежедневни трудови миграции и публични услуги, следва да се извърши посредством изчисляване броя на ежедневно пристигащите в общината, използващи регионален транспорт. Територията на община Лом се обслужва от осем регионални автобусни линии, от които: 3 бр. - с крайна точка Автогара Лом, 2 бр. - с междинна спирка Автогара Лом, 3 бр. - с начална точка на маршрута Автогара Лом. За нуждите на нашия анализ, следва да оценим пътуванията, към територията на общината посредством автобусни линии с крайна точка Автогара Лом, както и такива, за които Автогара Лом е междинна спирка. На посоченото условие отговарят следните автобусни линии: Белоградчик - Лом, Видин - Лом, Плевен - Лом, Видин - Козлодуй и Козлодуй - Видин.

Обема на пътничеството, спадащ към разглежданата категория, се оценява чрез допускането, че всеки от автобусите, които обслужват посочените маршрути е с капацитет до 50 души и със средна натовареност 50%, равняващи се на 25 души. В тази връзка, можем да оценим пътничеството в категория ежедневни трудови миграции и публични услуги, по следния начин²:

- По направление Белоградчик - Лом /11:00 - 13:50 ч., целогодишно - в петък и неделя /: 1 бр. автобус x 25 д. = 25 д. пристигащи в общината в дните петък и неделя;
- По направление Видин - Лом /07:00 - 08:30 ч., целогодишно - ежедневно/: 1 бр. автобус x 25 д. = 25 д. пристигащи ежедневно в общината посредством разглежданата автобусна линия;
- По направление Плевен - Лом /14:00 - 17:13 ч., целогодишно - ежедневно/: 1 бр. автобус x 25 д. = 25 д. пристигащи ежедневно в общината;
- По направление Видин - Козлодуй /09:30 - 12:15 ч., целогодишно - от понеделник до петък/: 1 бр. автобус x 25 д. = 25 д. пристигащи от понеделник до петък в общината;
- По направление Козлодуй - Видин /17:30 - 20:15 ч., целогодишно - от понеделник до петък/: 1 бр. автобус x 25 д. = 25 д. пристигащи от понеделник до петък в общината.

² Всички стойности са средни аритметични.

Тук отново важи констатацията, че за определен брой пътници Автогара Лом не е крайна точка на тяхното пътуване. От друга страна, на мястото на слезлите пътници на някоя от междинните спирки, се качват други пътни с крайна точка на техния маршрут община Лом.

Отчитайки потенциалния брой на пътниците, пристигащи на територията на общината посредством регионален транспорт /начална точка на тяхното пътуване се явява населено място в рамките на Северозападния район от ниво 2/, можем да обобщим, че средният брой на ежедневно пристигащите на територията на община Лом е 50 д. общо по двата ежедневни маршрута Видин - Лом и Плевен - Лом. В дните от понеделник до петък, към посочения брой следва да прибавим още 50 д. - 25 д. по направление Видин - Козлодуй и 25 д. по направление Козлодуй - Видин. Следователно в дните от понеделник до петък броят на ежедневно пристигащите възлиза на 100 д. В дните петък и неделя територията на община Лом се обслужва и от автобусна линия с маршрут Белоградчик - Лом. Следователно към потенциалния туристопоток в тези два дни от седмицата, следва да прибавим по още 25 д., в резултат на което броят на пътниците, пристигащи в община Лом посредством регионални автобусни линии в дните петък и неделя възлиза средно на 125 д.

3 ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКО ПРЕДЛАГАНЕ НА БАЗА СЕГАШНАТА ИНФРАСТРУКТУРА И ТРАНСПОРТ

Резултатите от извършения анализ на туристическия сектор /значими обекти за развитие на различни видове туризъм, анализ на заетостта и туристическите предприятия в туризма, туристическите атракции/анимации, анализ на туристическото търсене и предлагане/ и на транспортната система /съществуващи форми за транспортна мобилност на туристите/, играят ролята на отправна точка за формулиране визията за развитие на туризма в община Лом за 2014-2020г.

Основен стратегически ход за развитието на туризма в община Лом трябва да бъдат, разработването на конкретни тематични туристически маршрути, базирани изцяло на съществуващите условия за развитие на туристическа дейност в общината. Те ще изискват минимални първоначални инвестиции в строителство, а по-скоро ще са в сферата на предприемачество в организацията на предлагането, маркетинга и рекламата. Това е ключов момент в стремежа към оползотворяване потенциала за развитие на туризма в общината, без да се поема висок първоначален риск произтичащ от инвестиции. От друга страна, допълнителното изясняване на природата на наличните възможности, следва да се превърне в неотменна част при разработването на стратегическата част на настоящия документ. Тези туристически маршрути се явяват изходната точка, на чиято база ще се формулира желаното състояние/визията за развитие на туристическия сектор в средносрочен план.

3.1 Разработване на тематични туристически маршрути на база настоящето състояние на транспорт, инфраструктура и настаняване

Община Лом притежава потенциал за развитие на различни видове туризъм - културно-исторически, природен/екотуризм, риболовен и ловен, воден, велотуризм, винен, селски, конен туризъм. Към настоящия момент обаче, стремежът към оползотворяване на този потенциал, не е обвързан в достатъчна степен с удовлетворяване на туристическите потребности, с организиран туристически маркетинг и предлагане. В тази връзка един от важните моменти за развитието на туризма в периода 2014-2020 г., се явява разработването на конкретни тематични туристически маршрути, които:

- съчетават различни форми на туристическа дейност - комбинация между различни видове туризъм в един маршрут /културно-събитиен, културно-исторически, природно-познавателен туризъм/, и/или
- концентрирани са върху практикуването на един вид туризъм, но предоставят множество възможности за избор на допълнителни туристически услуги/анимации/атракции срещу допълнително заплащане. Такива биха могли да бъдат: посещение на туристически обекти, разположени извън общинския център гр. Лом, организиране на винени турове, посещение на конна база, ловен парк, защитена местност и др.

В процеса на разработване на Стратегията характеристиките на транспортната система следва да се разглеждат като ключов момент в стремежа към оптимално оползотворяване на туристическия потенциал на територията. Съществуващите възможности за транспортна мобилност от различни части на страната, както и от селищата в рамките на съседни области и общини от Северозападния район от ниво 2 до община Лом, създават условия за повишаване на туристическия интерес и пътувания. От друга страна, територията се намира в близост до туристически дестинации, разположени в съседни на община Лом области и общини, което създава благоприятна възможност за разработване на съвместни туристически продукти.

Конкретни предложения за разработване на тематични туристически маршрути са разработени в Приложения 1, 2 и 3. Туристическите оферти/пакети включват основни структурни единици, даващи информация на туристите относно:

- възможностите за настаняване в община Лом;
- съществуващите форми за транспортна мобилност на туристите, както до територията на общината, така и в рамките на самата дестинация /вкл. различни опции за трансфер на туристите/;
- туристическите обекти за посещение, имащи значение за развитието на съответния вид туризъм;

- възможностите за допълнителни туристически услуги/анимации/атракции срещу допълнително заплащане от страна на туристите;
- валидност на офертата /целогодишна, сезонна/;
- продължителност на престоя.

Считаме, че включването на тези структурни единици във всеки туристически маршрут, е напълно достатъчно за удовлетворяване потребността на туристите от информация относно съществуващите възможности за транспорт, настаняване и опции за различни туристически анимации/услуги по време на техния престой. Отчитайки първостепенното значение на фактора информационна обезпеченост за развитието на туризма, трябва да подчертаем, че стремежът към подобряване достъпа на туристите до нужната за тях информация, следва да залегне като едно от основните приоритетни направления при разработването на стратегическата част за развитие на туризма в периода 2014-2020 г.

Ключов момент при разработването и последващото успешно реализиране на туристическите маршрути, се явява постигане на координация между представителите на транспортния и туристическия сектори. От друга страна, в ролята на ключов партньор в процеса на формулиране стратегическата рамка за развитие на туризма е общината. Поради това, следва да разглеждаме възможностите за финансиране на публични проекти в които общината е бенефициент, организационната и правна рамка, имащи пряко отношение към развитието на сектора, като важни за подобряването на условията за туризъм и правенето на туристически бизнес.

В резултат на посоченото дотук можем да заключим, че разработването на тематични туристически маршрути /вж. Приложения 1, 2 и 3/, базирани изцяло на сегашната инфраструктура и транспорт, до голяма степен разкриват съществуващите възможности за развитие на туризма. От друга страна, на база тези оферти следва да се формулира желаната визия за развитието на сектора.

4 ФОРМУЛИРАНЕ НА СТРАТЕГИЧЕСКА РАМКА ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА ЛОМ ЗА ПЕРИОДА 2014-2020 Г.

4.1 Тенденции в туристическото предлагане

Формулирането на стратегическата рамка за развитие на туризма в община Лом за 2014-2020г., следва да се обвърже с отчитането на следните наблюдавани тенденции, практики и възприети цели за развитие на туристическия сектор в световен, европейски и национален мащаб:

- Стремеж към повишаване атрактивността на туристическите дестинации

Намаляването на негативното въздействие на пътуванията и трафика върху околната среда, следва да се разглежда като първа стъпка за постигане на повишена атрактивност на туристическите дестинации. В тази връзка индивидуалните пътувания на туристите се нареждат сред средствата за пътуване, които най-малко щадят околната среда. От друга страна, най-малко въздействие върху околната среда оказват железопътният, автобусният и водният транспорт, пешеходният туризъм и колоезденето.

Стремежът към повишаване атрактивността на туристическите дестинации, се свързва и с отчитане нарастващата роля на специфични туристически продукти/пакети, включващи приключения и уникални изживявания, релаксация, активно социално общуване и хоби-дейности, активно прекарване на почивката в неурбанизирани зони с типичен национален колорит, предлагане на регионални туристически специалитети.

- Поддържане на висококачествена околна среда и почивки с високо качество на живот за местните жители:

Постигането на баланс между опазването на околната среда и икономическите ползи от туристическите дейности играе ролята на едно от най-сериозните бъдещи предизвикателства в развитието на туристическия сектор. Стремежът към съхраняване на околната среда в туристическите дестинации и поддържането на високо качество на живот на местното население следва да се обвърже с въвеждане на по-екологични форми на транспорт и разработване на оферти за устойчива транспортна мобилност на туристите.

- Очаквани основни тенденции в развитието на туризма: децентрализация, нарастващо значение на информационните технологии и интернет-рекламата

Бъдещото развитие на туристическия сектор се свързва с нарастване децентрализацията на туристическото регулиране с нарастващи права на местните власти и неправителствените организации за регулиране или стимулиране на регионалното или локалното туристическо развитие.

Очаква се драстична промяна на търговската и обслужващата дейност в туризма, в резултат от все по-широкото навлизане на информационните и комуникационни технологии. Доминиращото значение на интернет услугите в сферата на туризма, води до неговия нарастващ дял в процеса на планиране на пътуванията, избора на дестинация и резервиране на туристически услуги.

Като основни средства за комуникация категорично се открояват интернет-рекламата, като най-често използвана при избора на хотел. Нараства и ролята на социалните мрежи при избора на дестинация и място за настаняване при туристическите пътувания.

- Очаквани тенденции в туристическото поведение

Развитието на туристическия сектор се свързва със затвърждаване проявата на някои конкретни туристически предпочитания по отношение на транспортната мобилност, преживяванията/атракциите в туристическите дестинации, качеството на туристическата, техническата, съпътстващата инфраструктура:

- нарастване изискванията на туристите към качеството, специфичността, атрактивността и разнообразието на предлаганите туристически услуги;
 - увеличаване изискванията на туристите, свързани с качеството на техническата инфраструктура; нараства предлагането на специфични услуги по интереси и потребности;
 - туристите в по-голяма степен оценяват важността на човешкия фактор - отношение на персонала и мениджърския екип, в сравнение с материалната база;
 - нарастване дела на детските и младежки пътувания, особено на учащите за участие в културно-образователен туризъм, пътувания с цел обучение и др.;
 - увеличаване пътуванията на хората в пенсионна възраст и предлагането на специализирани услуги за тях.
- Туристическите предпочитания водят до обособяване на три специализирани вида туризъм - културен, СПА и екотуризъм

Обособяването на тези три специализирани вида туризъм, определя и основните видове предпочитания на туристите към новите форми на туризъм:

- туристи, търсещи почивка тип „релакс” - ръководени са от мотива за пълно отпускане и активна почивка. За тях предпочитани форми на туризъм са селският, екотуризмът и кулинарният туризъм;
- туристи, търсещи почивка тип „приключение” - желаят разнообразни дейности, посещения на интересни места и забележителности, разходки. Основните предпочитани форми са свързани с планински, културен, приключенски туризъм и риболов;
- туристи, търсещи почивка тип „антистрес” - желаят почивка без натоварване, насочена с грижа към себе си и собственото здраве. Предпочитат СПА и балнеопроцедури;
- туристи, търсещи почивки тип „забавление” - предпочитат места с много заведения и клубове за забавления, където могат да се срещат с нови хора. Предпочитани основни форми на туризъм - круизен, кулинарен, винен, приключенски.

– Дефиниране на конкретни цели, отразяващи визията за развитие на туризма в съответната територия

Формулирането на тези цели следва да се обвърже с разработването на набор от мерки за преодоляване на съществуващите пропуски в системата на транспортната мобилност, в ролята на ключов фактор за оползотворяване потенциала за развитие на туризма. Ключов момент при разработването на тези цели се явява стремежът към комплексно осигуряване на целия възможен набор от туристически услуги и отчитане на техния общ ефект, а не на ефективността на отделните дейности.

4.2 Разработване на туристическо предлагане и маршрути посредством активни инвестиционни мерки в община Лом

4.2.1 Дефиниране на цели за развитие на туризма в община Лом

В резултат на отчетените тенденции в развитието на туристическия сектор, и на база заключенията от анализа на туризма и транспортната система, са определени четири ключови приоритетни области за развитие на туристическия сектор в община Лом за периода 2014-2020 г.:

Транспортна мобилност	- Разработване на оферти за устойчива транспортна мобилност /осигуряване на възможности за обществен транспорт/
Туристически продукти	- Предлагане на продукти за устойчив туризъм /пакети и др./
Информационна система	- Предоставяне на достатъчна количествена и качествена информация, маркетинг на дестинациите, насочен към популяризирането на устойчивата транспортна мобилност в туризма
Финансова, организационна и правна рамка	- Възможности за финансиране, организационна и правна рамка

С цел наблюдение на напредъка и степента на изпълнение на дефинираните цели, за всяка цел следва да се посочат минимални равнища, които да бъдат постигнати към 2020 г., както и да се определят индикатори за наблюдение на напредъка в тяхното постигане и възможни източници на информация за измерване на този напредък.

4.2.2 Цели в приоритетно направление „Оферти за транспортна мобилност“

Основният принос на транспортната система при развитието на туристическия сектор се състои в предоставяне на ориентирани към клиентите висококачествени оферти, съдържащи екологосъобразни транспортни средства, включващи основно железопътен, автобусен и воден транспорт. На тази база са формулирани следните цели за община Лом:

Цели	Цел 1. Подобряване на транспортната достъпност по посока на туристическите обекти чрез устойчив обществен транспорт; Цел 2. Развитие на ефективен интермодален транспорт, съобразен изцяло с туристическите потребности и създаване на условия за минимално изчакване на туристите; Цел 3. Подкрепа на екологично ефективни транспортни решения, намаляващи използването на личните автомобили; Цел 4. Подобряване на връзките и възможностите за пътуване на трансгранично ниво между Р. България и Р. Румъния и Р. България и Р. Сърбия посредством устойчиви форми на транспорт.
------	---

За всяка от предложените цели са дефинирани минимални равнища, които да бъдат постигнати към 2020 г., индикатори за наблюдение на напредъка и възможни инструменти /източници на информация/ за измерване на напредъка.

Цел 1	Подобряване на транспортната достъпност по посока на туристическите обекти чрез устойчив обществен транспорт
Минимални равнища, които да бъдат постигнати до 2020 г.	Подобряване опциите за достъп до туристически обекти в общината за пътуващите от различни части на страната, посредством местен обществен транспорт
Определяне на индикатори за наблюдение на напредъка /вкл. източници на информация/	Дял на туристите, пристигащи в общината посредством устойчив обществен транспорт - минимум 20%. Източници на информация: изследване на място, предоставяне на информация от Териториално статистическо бюро - Монтана на Националния статистически институт /НСИ/, данни за броя продадени билети от транспортни оператори.



Европейски съюз



ОПАК. Експерти в действие



Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Цел 2	Развитие на ефективен интермодален транспорт, съобразен изцяло с туристическите потребности и създаване на условия за минимално изчакване на туристите
Минимални равнища, които да бъдат постигнати до 2020 г.	Подобрена координация между видовете обществен транспорт - развитие на възможности за извършване на трансферни услуги, създаващи условия за минимално изчакване за прекачване /комбинация между автомобилен, железопътен и автобусен транспорт/
Определяне на индикатори за наблюдение на напредъка /вкл. източници на информация/	Минимум 50% от пристиганията и заминаванията в общината да се реализират чрез транспорт, интегриран в интермодална система. Източници на информация: изследване на място, предоставяне на информация от Териториално статистическо бюро - Монтана на Националния статистически институт /НСИ/, данни за броя продадени билети от транспортни оператори.
Цел 3	Подкрепа на екологично ефективни транспортни решения, намаляващи използването на личните автомобили
Минимални равнища, които да бъдат постигнати до 2020 г.	Част от туристическите маршрути/пакети да бъдат осигурени, както с обществен транспорт, така и с възможности за устойчива лична транспортна мобилност, която да намали необходимостта от използване на лични автомобили
Определяне на индикатори за наблюдение на напредъка /вкл. източници на информация/	Туристи комбиниращи използването на екологоефективен обществен транспорт и лични възможности за придвижване - минимум 50%. Източници на информация: изследване на място, информация от Териториално статистическо бюро - Монтана на Националния статистически институт /НСИ/, данни за броя продадени билети от транспортни оператори, данни от фирми предоставящи велосипеди под наем.
Цел 4	Подобряване на връзките и възможностите за пътуване на трансгранично ниво между Р. България и Р. Румъния и Р. България и Р. Сърбия посредством устойчиви форми на транспорт
Минимални равнища, които да бъдат постигнати до 2020 г.	Осигуряване на поне по една възможност за обществен транспорт при туристическо търсене на трансгранични пътувания между България и Румъния и България и Сърбия
Определяне на индикатори за наблюдение на напредъка /вкл. източници на информация/	Минимум 25% от всички трансгранични пътувания да се осъществяват с туристическа цел и посредством оферти за устойчива транспортна мобилност. Източници на информация: изследване на място, предоставяне на информация от съответните Териториални статистически бюра на

Дефинираните цели в приоритетно направление „Оферти за транспортна мобилност“ отчитат първостепенното значение на транспортната система за развитието на туризма. Основна тяхна насоченост е подобряването на транспортната достъпност посредством създаване на възможности за осъществяване на комбиниран тип превози и насърчаване развитието на устойчиви форми на лична транспортна мобилност /велосипеди, придвижване пеш, езда/.

4.2.3 Цели в приоритетно направление „Продукти за устойчив туризъм“

Постигането на дефинираните цели в направление „Продукти за устойчив туризъм“, е ключов момент в стремежа към оптимално оползотворяване потенциала за развитие на туризма в община Лом. При него се поставя акцент върху развитието на екологосъобразни алтернативни форми на туризъм, в тяхната роля на приоритетен вид туризъм на европейско и национално ниво.

Цели	Цел 1. Развитие на екологосъобразни алтернативни видове туризъм - културно-исторически, екотуризм, риболовен, вело туризъм, пешеходен, винен, селски туризъм; Цел 2. Подобряване качеството на туристическите услуги, свързани с обслужване, настаняване, хранене и нови анимации/атракции за туристите; Цел 3. Създаване на условия за ползване продуктите на устойчивия туризъм, чрез засилване връзката между обществения транспорт и екологичните форми за лична транспортна мобилност; Цел 4. Подобряване на сътрудничеството между община Лом и съседни области и общини в областта на туристическите продукти/услуги.
------	--

В приоритетно направление „Продукти за устойчив туризъм“ са дефинирани следните минимални равнища за 2020 г., индикатори за наблюдение на напредъка по осъществяване на целите и източници на информация за наблюдение на този напредък:

Цел 1	Развитие на екологосъобразни алтернативни видове туризъм - културно-исторически, екотуризм, риболовен, вело туризъм, пешеходен, винен, селски туризъм
Минимални равнища, които да бъдат постигнати до 2020 г.	Осигуряване на достъп до туристически пакети, включващи поне два от посочените екологосъобразни алтернативни видове туризъм
Определяне на индикатори за наблюдение на напредъка /вкл. източници на информация/	Дял на туристите, закупуващи услуги от разработените туристически пакети - минимум 25%. Източници на информация: изследване на място, информация от



Европейски съюз



ОПАК. Експерти в действие



Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

местни представители на туристическия сектор, Териториално статистическо бюро - Монтана, фирми предоставящи услуги в сферата на алтернативните форми на туризма.

Цел 2

Подобряване качеството на туристическите услуги, свързани с обслужване, настаняване, хранене и нови анимации/атракции за туристите

Минимални равнища, които да бъдат постигнати до 2020 г.

Предоставяне на повишено качество на туристическите услуги и разнообразяване на туристически продукт - създаване на нови възможности за анимации/атракции за туристите

Определяне на индикатори за наблюдение на напредъка /вкл. източници на информация/

Дял на туристите, които са удовлетворени от качеството на туристическите услуги и продукти - минимум 50%.
Източници на информация: изследване на място, предоставяне на информация от местни представители на туристическия сектор, териториално статистическо бюро - Монтана, брой на новите обекти предоставящи настаняване, храна и анимации, измерване ръста на цените на услугите.

Цел 3

Създаване на условия за ползване продуктите на устойчивия туризъм, чрез засилване връзката между общественя транспорт и екологичните форми за лична транспортна мобилност

Минимални равнища, които да бъдат постигнати до 2020 г.

Засилена връзка между общественя транспорт и формите на екологоустойчива лична транспортна мобилност /велосипеди, езда, придвижване пеш и др./

Определяне на индикатори за наблюдение на напредъка /вкл. източници на информация/

Дял на туристите, възползващи се от възможността за комбинация между общественя транспорт и екологичните форми за лична транспортна мобилност - минимум 30%.
Източници на информация: изследване на място, информация от Териториално статистическо бюро - Монтана на Националния статистически институт /НСИ/, брой на станциите/спирки на общественя транспорт, до които има изградена велоалея/вело маршрут.

Цел 4

Подобряване на сътрудничеството между община Лом и съседни области и общини в областта на туристическите продукти/услуги

Минимални равнища, които да бъдат постигнати до 2020 г.

Създадени минимум две съвместни пакетни оферти за устойчив туризъм между община Лом и близко разположена туристическа дестинация, намираща се в съседна община и/или област

Определяне на индикатори за наблюдение на напредъка /вкл. източници на информация/

Дял на туристите, закупили услуги от разработените пакетни оферти за устойчив туризъм - минимум 25%.
Източници на информация: изследване на място, информация от

местни представители на туристически сектор и от съответните Териториални статистически бюра, данни от фирми, предлагащи разработените туристически пакети.

В ролята на основен момент при изпълнението на утвърдените цели, следва да се поставят конкретните туристически потребности/особености на туристическото търсене в община Лом. Това е ключов момент за успешно разработване на индивидуални туристически оферти/пакети, които включват висок комфорт и качество. Важно направление в тази връзка се явява постигането на повишена чувствителност на клиентите към предлаганите туристически услуги. Измерването на чувствителността може да се възложи на представители на неправителствени организации, имащи отношение към развитието на туристическия сектор.

4.2.4 Цели в приоритетно направление „Информация и маркетинг“

Предоставянето на достъпна, актуална и навременно осигурена информация относно възможностите за практикуване на различни видове туризъм и съществуващите форми за транспортна мобилност на туристите, играе ключова роля за развитието на туристическия сектор в община Лом. Целите в разглежданото направление са насочени към подобряване достъпа до изчерпателна и качествена информация за маршрутните разписания, опциите за трансфер на туристите от мястото на пристигане до мястото на настаняване и обратно, възможностите за допълнителни услуги /анимации, атракции/ на туристите. Успешно решение за предоставяне на тази информация се явяват интернет, приложения за мобилни телефони и др. форми, които ще допринесат за повишаване качеството на обслужване на туристите, включително по време на тяхното пътуване.

Цели

Цел 1. Подобряване имиджа на община Лом като туристическа дестинация, предоставяща възможности за устойчив транспорт и туризъм;

Цел 2. Навременно осигуряване на актуална информация за транспортната мобилност и трансфери на обществения транспорт до местата за настаняване и подслон на туристите и до туристическите обекти;

Цел 3. Разработване на лесни за употреба информационни системи - интернет, приложения за мобилни телефони /пътеводители, разписания, игри/, промотиращи традиционни и алтернативни форми на туризъм;

Цел 4. Създаване на информационни системи, рекламиращи туристически пакети/маршрути, разработени по линия на сътрудничеството между община Лом и туристически дестинации от съседни области и общини.

Целите, дефинирани в приоритетно направление „Информация и маркетинг“, включват следните минимални равнища /за 2020 г./ и индикатори за наблюдение на напредъка в постигането на целите:

Цел 1	Подобряване имиджа на община Лом като туристическа дестинация, предоставяща възможности за устойчив транспорт и туризъм
Минимални равнища, които да бъдат постигнати до 2020 г.	Всеки разработен туристически пакет да се обвърже с провеждане на поне една национална информационно-медийна кампания, която да промотира община Лом като дестинация, предлагаща възможности за устойчив транспорт и туризъм
Определяне на индикатори за наблюдение на напредъка /вкл. източници на информация /	Проведена минимум една информационна кампания за всеки разработен туристически пакет. Източници на информация: изследване на място, информация от местни заинтересовани страни, имащи отношение към целта, анкетно проучване, медийно проучване.
Цел 2	Навременно осигуряване на актуална информация за транспортната мобилност и трансфери на обществения транспорт до местата за настаняване и подслон на туристите и до туристическите обекти
Минимални равнища, които да бъдат постигнати до 2020 г.	Удвоен брой обекти /публични гари, хотели, обществени сгради/, предоставящи актуална и навременна транспортна и туристическа информация
Определяне на индикатори за наблюдение на напредъка /вкл. източници на информация/	Удвоен брой на обектите, където посетителите могат да получат достоверна и навременна транспортна и туристическа информация. Източници на информация: изследване на място, предоставяне на информация от местни представители на транспортния и туристическия сектори, брой посещения на интернет сайтове за информация.
Цел 3	Разработване на лесни за употреба информационни системи - интернет, приложения за мобилни телефони /пътеводители, разписания, игри/, промотиращи традиционни и алтернативни форми на туризъм
Минимални равнища, които да бъдат постигнати до 2020 г.	Достъп до поне един интегриран информационен транспортно-туристически сайт, и до поне едно мобилно приложение за разработените туристически пакети/оферти
Определяне на индикатори за наблюдение на напредъка /вкл. източници на информация/	Изграден поне един транспортно-туристически сайт с актуална информация за туристическите трансфери, разписания и оферти, и разработено поне едно приложение за мобилни устройства за туристическите маршрути. Източници на информация: предоставяне на информация от местни

	заинтересовани страни в транспортния и туристическия сектори, брой свалени интернет приложения за мобилни устройства, брой интернет посещения.
Цел 4	Създаване на информационни системи, рекламиращи туристически пакети/маршрути, разработени по линия на сътрудничеството между община Лом и туристически дестинации от съседни области и общини
Минимални равнища, които да бъдат постигнати до 2020 г.	Наличие на информация и оптимизиран транспортен достъп до поне една туристическа оферта, разработена в резултат на междуобщинско сътрудничество
Определяне на индикатори за наблюдение на напредъка /вкл. източници на информация/	Туристическото предлагане да включва поне една туристическа оферта за устойчив транспорт и туризъм на територията на повече от една община. Източници на информация: изследване на място, информация от местни заинтересовани страни в туризма и от съответните Териториални статистически бюра, брой туристи, закупили услуги от разработените туристически пакети.

4.2.5 Цели в приоритетно направление „Възможности за финансиране, организационна и правна рамка“

Особеностите на финансовата, организационната и правната рамка, заемат важно място в процеса на изпълнение на заложените цели в разгледаните дотук три приоритетни направления: „Оферти за транспортна мобилност“, „Продукти за устойчив туризъм“ и „Информация и маркетинг“.

Цели	Цел 1. Подобряване на вертикалната управленска и хоризонталната оперативна координация относно транспортния и туристическия сектори; Цел 2. Създаване на съвместни граждански и институционални форуми, свързани с разработването и прилагането на оферти/пакети за устойчив транспорт и туризъм в община Лом; Цел 3. Подобряване на туристическото и транспортното образование чрез инициативи за обучения през целия живот; Цел 4. Разработване на съвместни проекти за устойчив транспорт и туризъм между община Лом и дестинации от съседни области и общини, финансирани по линия на Оперативните програми, действащи в Р. България, имащи отношение към транспортния и туристическия сектори.
------	---

По отношение на дефинираните цели в приоритетно направление „Възможности за финансиране, организационна и правна рамка“, са определени следните минимални равнища, които да бъдат постигнати до 2020 г., индикатори за наблюдение на напредъка и източници на информация:



Европейски съюз



ОПАК. Експерти в действие



Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Цел 1	Подобряване на вертикалната управленска и хоризонталната оперативна координация относно транспортния и туристическия сектори
Минимални равнища, които да бъдат постигнати до 2020 г.	Създадена работна група, провеждаща минимум една годишна среща, целяща повишаване на координацията между местни, регионални и национални заинтересовани страни на вертикално и хоризонтално ниво
Определяне на индикатори за наблюдение на напредъка /вкл. източници на информация/	Брой на проведените годишни срещи, които да запознаят представителите на транспортния и туристическия сектори с възможностите за съвместни действия при развитието на екологосъобразен транспорт и туризъм. Източници на информация: информация, предоставена от местни представители на транспортния и туристическия сектори, брой проведени срещи, брой предложени инициативи и проекти.
Цел 2	Създаване на съвместни граждански и институционални форуми, свързани с разработването и прилагането на оферти/пакети за устойчив транспорт и туризъм в община Лом
Минимални равнища, които да бъдат постигнати до 2020 г.	Осигурен минимум един граждански и институционален ежегоден форум, свързан с прилагането на оферти за устойчив транспорт и туризъм в община Лом
Определяне на индикатори за наблюдение на напредъка /вкл. източници на информация/	Проведен минимум един граждански и институционален ежегоден форум, свързан с приложението на офертите и пакетите, включващи екологосъобразни транспортни решения и устойчиви форми на туризъм. Източници на информация: местни заинтересовани страни в транспортния и туристическия сектори, брой форуми, брой участници, брой реализирани инициативи, брой представени оферти/пакети за устойчив транспорт и туризъм, брой представени добри практики на форумите.
Цел 3	Подобряване на туристическото и транспортното образование чрез инициативи за обучения през целия живот
Минимални равнища, които да бъдат постигнати до 2020 г.	Достъп до поне един обучителен модул за учениците и туристите, свързан с туристическото и транспортното образование
Определяне на индикатори за наблюдение на напредъка /вкл. източници на информация/	Минимум 25% от учениците в община Лом да са преминали през такъв тип обучение. Източници на информация: изследване на място, информация от местни представители на транспортния и туристическия сектори, провеждащи обучителните модули.

Цел 4	Разработване на съвместни проекти за устойчив транспорт и туризъм между община Лом и дестинации от съседни области и общини, финансирани по линия на Оперативните програми, действащи в Р. България, имащи отношение към транспортния и туристическия сектори
Минимални равнища, които да бъдат постигнати до 2020 г.	Минимум три разписани и входирани проекта за развитие на устойчив транспорт и туризъм към Оперативните програми действащи в Р. България
Определяне на индикатори за наблюдение на напредъка /вкл. източници на информация/	Подадени поне три проекта за развитие на екологосъобразни форми на транспорт и туризъм по линия на Оперативните програми, действащи в Р. България. Източници на информация: информация от местни заинтересовани страни и от представители на местните власти, брой подадени проектни предложения, брой одобрени и реализирани проектни предложения.

4.3 Разработване на мерки за развитие на туризма в община Лом

Мерките за развитие на туризма в община Лом за периода 2014-2020 г. съответстват с дефинираните цели в разгледаните четири приоритетни направления, имащи отношение към туристическия сектор. Предложените мерки представляват начина, по който следва да се постигнат тези цели.

Реализирането на дефинираните цели трябва да бъде тясно обвързано с прилагането на междусекторен подход /между транспортния и туристическия сектор/. Към настоящия момент принципа на сътрудничество често пъти липсва или степента на прилагане е незадоволителна.

4.3.1 Мерки в приоритетно направление „Оферти за транспортна мобилност“

Предложените мерки в приоритетно направление „Оферти за транспортна мобилност“ са насочени към преодоляване на съществуващите пропуски в транспортната система в община Лом. Основно са насочени към оптимизиране на възможностите за транспортна мобилност на туристите посредством устойчив обществен транспорт и създаване на подходящи условия за намалено използване на лични автомобили по време на туристическите пътувания.

Описание на мярката	Организиране на нови и/или оптимизиране на съществуващите автобусни линии и техните маршрути между гр. Лом и главните и опорни туристически центрове от съседни области и общини Недостатъчната съобразеност на регионалния автобусен транспорт между гр. Лом и туристическите направления от съседни области и общини, оказва
---------------------	---



Европейски съюз



ОПАК. Експерти в действие



Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

задържащо влияние върху развитието на туризма в общината.

Реализирането на мярката се състои в организиране на нови и/или оптимизиране на регионалните автобусни линии и техните маршрути по начин, изцяло съобразен с туристическите потребности.

Разписанията на автобусните линии следва да се насочат към осигуряване на възможност на туристите да посетят даден обект в съседна туристическа дестинация и да се върнат в гр. Лом в рамките на един и същ ден. Важен момент в разработването на тези маршрути е осигуряване на възможност за използване на светлата част от денонощието за туристически посещения и връщане обратно с цел пренощуване в община Лом.

Описание на мярката

Създаване на услугата „Един билет“, гарантираща ползването на няколко транспортни средства с еднократно плащане и развитие на условия за трансфер на туристите от мястото на пристигане до мястото на настаняване.

Офертите за комбиниран устойчив обществен транспорт в община Лом, трябва да бъдат изцяло съобразени с потребителските нужди и очаквания. Мярката трябва да се фокусира върху създаването на оферти, включващи комбинация между видовете обществен транспорт /автобусен, железопътен/, както и върху оптимизиране на възможностите за транспортен трансфер на туристите от мястото на пристигане до мястото на техния престой.

Изпълнението на тази мярка цели да улесни туристите в техните пътувания по конкретни дестинации, да повиши удобството, и да намали времето на туристите необходимо за закупуване на билети.

Описание на мярката

Изграждане на зона „свободна от автомобили“, подчинени на обществени и лични устойчиви средства за транспортна мобилност - обществен транспорт, вело алеи, пътеки, езда.

Туристическите посещения в община Лом, се осъществяват предимно с лични автомобили. Мярката се състои в осигуряване на „свободна от автомобили“ зона на територията на общината. Тази мярка е насочена към повишаване устойчивостта на туристическите пътувания, чрез създаване на условия туристите да предпочетат екологосъобразен начин на придвижване, пред техния личен автомобил.

Реализирането на мярката ще допринесе за намалено използване на лични автомобили при туристическите пътувания.

Описание на мярката

Подобряване на възможностите за транспортна мобилност чрез велосипеден транспорт в община Лом.

Интензивността на транспортния трафик в община Лом, прави велосипедния транспорт изключително подходящ за нейната територия. Мярката ще се реализира чрез действия, промотиращи и насърчаващи велосипедния транспорт като подходящ и екологосъобразен начин на придвижване. Успешното осъществяване на мярката е свързано с изграждането на велосипедни алеи с фиксирани маршрути и нова организация на движението.



Описание на мярката	Разработване на оферти за трансграничен устойчив транспорт при туристическо търсене на трансгранични пътувания между Р. България и Р. Румъния и Р. България и Р. Сърбия. Мярката се състои в разработване на пакетни транспортни оферти, изцяло съобразени с туристическото търсене и осигуряващи възможност на туристите в община Лом да посетят Р. Румъния и Р. Сърбия посредством устойчива форма на транспортна мобилност. Предвид възможностите за реализиране на пътуване до Р. Румъния, считаме за подходящ вариант организирането на туристически пътувания с лодки, посещение на съответните селища в Р. Румъния и връщане обратно в община Лом в рамките на един и същ ден. По отношение на туристическите пътувания до Р. Сърбия, благоприятна предпоставка за тяхното осъществяване се явява предстоящото изграждане на ГКПП на българо-сръбската граница при с. Салаш /община Белоградчик/. Функционирането на ГКПП ще подобри възможностите за транспортна мобилност в Северозападна България и ще създаде благоприятни условия за реализиране на трансгранични туристически пътувания. Предложената мярка представлява успешно решение в стремежа към създаване на допълнителни анимации/атракции за туристите в общината.
---------------------	---

4.3.2 Мерки в приоритетно направление „Продукти за устойчив туризъм“

Липсата на цялостна стратегия за развитието на туризма в община Лом, до този момент, налага предприемането на целенасочени и конкретни мерки за създаване на подходящи условия за развитие на сектора и за преодоляване на множеството пропуски, които допълнително ограничават неговото развитие. Мерките ще се реализират посредством участието на всички местни, регионални и национални заинтересовани страни, имащи отношение към туристическия сектор.

Описание на мярката	Разработване на туристически пакети, включващи екологосъобразни алтернативни видове туризъм. Развитието на устойчив вид туризъм следва да се обособи като един от основните приоритети в развитието на туристическия сектор в община Лом. Потенциалът за развитие на културно-исторически, екотуризм, риболовен, вело туризъм, конен, винен, селски туризъм, създава отлична възможност за реализиране на мярката. Мярката се състои в разработването на пакетни туристически оферти, включващи поне два от посочените екологосъобразни алтернативни форми на туризъм.
Описание на мярката	Подобряване на туристическата инфраструктура, в т.ч. и на съпътстващата туристическа и техническа инфраструктура. Туристическата инфраструктура в община Лом е доминирана от услуги и места за настаняване с ниска категория. Развитието на туристическия сектор, не е обвързано в достатъчна степен с предоставянето на качествено туристическо обслужване. Реализирането на мярката се състои в разработването на местна верига за услуги, включваща обслужване, настаняване, хранене и нови анимации и атракции за туристите. Усвояването на туристическия потенциал в общината, се свързва с необходимостта от повишаване информираността на

туристите посредством туристически табели, туристически указатели, информационни материали, информационни центрове и др.

Описание на мярката

Разработване на туристически продукти/пакети, базирани на устойчиви средства за транспортна мобилност в община Лом.

Мярката се състои в създаване на туристически пакети, предоставящи възможност за комбинирано придвижване на туристите, чрез устойчив обществен и личен транспорт /както до мястото на настаняване, така и в самата туристическа дестинация/. Мярката следва да се обвърже със създаването на условия, стимулиращи екологосъобразни форми на лична транспортна мобилност /велосипеди, езда, екопътеки и др./. Възможността за комбинация между висококачествен обществен транспорт и устойчиви форми за лична транспортна мобилност, ще допринесе за намалено използване на лични автомобили по време на посещенията в общината.

Описание на мярката

Разработване на съвместни туристически оферти за уикенд туризъм между община Лом и други общини от съседни области, притежаващи потенциал за развитие на туризма.

Мярката се състои в съвместното разработване на туристически пакети за уикенд туризъм, включващи посещение на община Лом и на популярни туристически дестинации от съседни области и общини. Разработването на тези пакетни оферти следва да се извърши в тясна връзка с туристическите потребности. Към мярката се включва и провеждането на активен маркетинг на създадените туристически оферти. Успешно маркетинг решение в тази посока, се явява промотирането на съществуващия потенциал за активно практикуване на велосипеден туризъм в тази част на страната /наличие на велосипедни маршрути, обхващащи територията на съседни области и общини от Северозападен район от ниво 2/.

4.3.3 Мерки в приоритетно направление „Информация и маркетинг“

Достъпът на туристите до актуална и навременно осигурена транспортно-туристическа информация, ще има важно значение за развитието на туристическия и транспортния сектори в община Лом. Дори при наличието на обществени средства за транспорт, от и до, туристическите обекти, липсата на информация или нейната ограниченост, сериозно ще повлияе върху развитието на съществуващите или на новите маршрути, и върху качеството на цялостното туристическо обслужване в общината.

Разработените мерки в направление „Информация и маркетинг“ са насочени към осигуряването на актуална, навременна и изчерпателна транспортно-туристическа информация, както и към промотиране и популяризиране на съществуващите алтернативни форми за транспортна мобилност на туристите /с цел ограничаване използването на лични автомобили при туристическите пътувания/.

Описание на мярката	Изграждане и поддържане на транспортно-туристически информационен център в община Лом. Липсата на проактивен туристически информационни център в община Лом, възпрепятства достъпа на туристите до актуална транспортно-туристическа информация. Изграждането на информационен център на територията на общината, значително ще повиши нивото на осведоменост на туристите за туристическите услуги /атракции, анимации/ и за съществуващите форми за устойчива лична транспортна мобилност на туристите. Информационният център трябва да бъде изграден в рамките на леснодостъпен обществен обект /гара, хотел, публична сграда/, което ще улесни туристите при търсенето на достоверна и навременна транспортно-туристическа информация.
Описание на мярката	Изграждане на транспортно-туристически сайт на община Лом и разработване на приложения за мобилни устройства. Внедряването на нови информационни технологии - интернет и приложения за мобилни устройства /пътеводители, разписания, игри и др./, ще подобри значително достъпа на туристите до актуална транспортно-туристическа информация. Реализирането на мярката ще повиши качеството на обслужване на туристите дори по време на самото пътуване.
Описание на мярката	Организиране на рекламна кампания на община Лом като туристически център, предлагащ възможности за практикуване на екологосъобразни видове туризъм. Изпълнението на мярката се състои в популяризиране на природните и културни забележителности в община Лом. Нейна насоченост трябва да бъде определянето на дестинация Лом като привлекателен туристически център в Северозападна България. Мярката ще се реализира чрез подходяща организация на масова реклама на ресурсите, тяхната атрактивност и възможности за услуги, пътувания и преживявания.

4.3.4 Мерки в приоритетно направление „Възможности за финансиране, организационна и правна рамка“

Предложените мерки в приоритетно направление „Възможности за финансиране, организационна и правна рамка“ имат ключово значение за успешното изпълнение на целите и мерките, дефинирани в разгледаните дотук други три приоритетни направления. Основна насоченост на мерките в това направление, се явява стремежът към постигане на повишена координация/сътрудничество и степен на съгласуваност между вертикалните управленски структури и между заинтересованите страни в областта на туристическия и транспортния сектор.

Описание на мярката	Засилване на съгласуваността между вертикалните управленски структури и хоризонталните политики в областта на транспортния и туристическия сектори. Координацията между заинтересованите страни на местно, регионално и национално ниво е от решаващо значение за развитието на устойчив транспорт
---------------------	---

и туризъм в община Лом. Реализирането на мярката се състои в постигането на подобрена съгласуваност и интеграция на вертикално /различните управленски структури/ и хоризонтално /секторно/ ниво. Подобряване на комуникацията с бизнеса и гражданските организации и сдружения.

Описание на мярката

Интегриране на устойчивата транспортна мобилност в туризма чрез образователни прояви в община Лом.

Повишаването на осведомеността и популяризирането на устойчивата транспортна мобилност в туризма, следва да се превърне в неотменна част от развитието на туристическия сектор в община Лом. Ниската квалификация на обслужващия, а в някои случаи и на управленския персонал, застрашава качеството на туристическото обслужване. Реализирането на мярката ще се осъществи чрез образователни прояви /семинари, обучения/ за повишаване квалификацията на заетите в туристическия сектор.

Описание на мярката

Сътрудничество във финансовото съфинансиране в проекти за реставрация, опазване и поддържане на туристическите обекти/атракции в община Лом.

Реализирането на мярката се състои в провеждането на ежегодни бизнес и институционални форуми по конкретни инвестиционни проекти в сферата на туризма. Основната насоченост на форумите ще идентифицира финансовите партньорства при разработването на проекти, подкрепящи оферти за устойчив обществен транспорт и проекти, насочени към разнообразяване на кръга от туристически услуги /атракции, анимации, забавления/ за туристите.

Описание на мярката

Постоянен мониторинг на туристическия сектор и оптимизиране на туристическата статистика в общината.

Основна насоченост на мярката, е актуализиране на статистическата информация за туристическия сектор, както и разработване на механизми за обратна връзка с туристическия бранш. Мониторингът на състоянието на туристическите обекти/атракции и на предлаганите услуги, също е неотменна част от реализирането на мярката.

4.4 Оценка на мерките за развитие на туризма в община Лом

Оценката на предложените мерки за развитие на туристическия сектор в община Лом за периода 2014-2020 г., е основен структурен елемент на настоящия стратегически документ. Посредством тази оценка ще се определи очакваното въздействие на всяка от дефинираните мерки и ще се изясни техния конкретен очакван принос към формулираните цели за развитие на туризма.

Ключов момент тук се явява оценката на реализуемостта на мерките за развитие, която следва да се осъществи на база прогнозните разходи за тяхната реализация, както и изясняване на възможностите за финансиране на всяка от предложените мерки.

Предвид разнопосочния характер на мерките в четирите приоритетни направления, считаме че времевият хоризонт за тяхната реализация, следва ясно да се разграничи, както следва:



Европейски съюз



ОПАК. Експерти в действие



Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

- *Краткосрочен план:* в рамките на две години след приемането на Стратегията /до края на 2015/
- *Средносрочен план:* в рамките на 7 години след приемането на Стратегията /до края на 2020/

4.4.1 „Оферти за транспортна мобилност“

Очаквано въздействие на мярката и принос към общата цел	Организиране на нови и/или оптимизиране на съществуващите автобусни линии и техните маршрути между гр. Лом и главните и опорни туристически центрове от съседни области и общини - Реализирането на мярката ще подобри регионалната транспортна достъпност между община Лом и туристическите центрове в съседни области и общини; - Подобренията транспортна достъпност, ще допринесе за намалено използване на лични автомобили на туристите; - Разработените оферти за регионален устойчив обществен транспорт, ще ускорят развитието на транспортния и туристическия сектори, и ще повиши конкурентоспособността на община Лом. Материални резултати: - Увеличаване на приходите от транспортния сектор в общината - темп на нарастване 5% на годишна база спрямо сегашното ниво; - Увеличаване на инвестициите в транспортния сектор - темп на нарастване 5% на годишна база спрямо сегашното ниво; - Увеличаване дела на заетите в секторите транспорт и туризъм в областта - темп на нарастване 2% на годишна база спрямо сегашното ниво.
Проверка на реализуемостта /оценка на разходите и възможности за финансиране, хоризонт за реализация/	- Мярката може да се реализира чрез финансиране от общинския бюджет /целева субсидия/, концесионни договори за планираните нови и/или оптимизирани транспортни маршрути, частни инвестиции; - Реализирането на мярката е възможно в краткосрочен план: в рамките на една година след приемането на Стратегията /2015 г./.
Очаквано въздействие на мярката и принос към общата цел	Създаване на услугата „Един билет“, гарантираща ползването на няколко транспортни средства с еднократно плащане и развитие на условия за трансфер на туристите от мястото на пристигане до мястото на настаняване - Подобряване на транспортната достъпност и повишаване качеството на транспортните и туристическите услуги; - Увеличаване броя на туристите, което ще допринесе за повишаване на добавената стойност от туризма; - Възможността за посещаване на няколко туристически обекта/атракции със закупуването на „Един билет“ ще повиши осведомеността и познанието на туристите относно възможностите за транспорт и туризъм в общината. Материални резултати: - Увеличаване на приходите от транспортния и туристическия сектор в общината - темп на нарастване 5% на годишна база спрямо сегашното ниво; - Нарастване броя на туристите, посетили туристически обекти в общината -



Европейски съюз



ОПАК. Експерти в действие



Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

	темп на нарастване 15% на годишна база спрямо сегашното ниво.
Проверка на реализуемостта /оценка на разходите и възможности за финансиране, хоризонт за реализация/	- Мярката може да се осъществи чрез съфинансиране по линия на Оперативните програми, имащи отношение към транспортния и туристическия сектор и/или чрез частни инвестиции; - Реализирането на мярката е възможно в средносрочен план: в рамките на три години след приемането на Стратегията /2020./.
Очаквано въздействие на мярката и принос към общата цел	Изграждане на зона „свободна от автомобили“, подчинени на обществени и лични устойчиви средства за транспортна мобилност - обществен транспорт, вело алеи, пътеки, езда - Повишаване чувствителността и осведомеността на туристите за ползите от устойчивата транспортна мобилност; - Възможността за комбиниран тип превози /обществен транспорт и лични форми на устойчива транспортна мобилност/, ще повиши качеството на туристическото обслужване в община Лом; - Изграждането на зони „свободни от автомобили“, ще стимулира преминаването към екологично чисти форми на транспорт. Материални резултати: - Нарастване броя на туристите, използващи устойчиви транспортни средства вместо техния личен автомобил - темп на нарастване 10% на годишна база спрямо сегашното ниво; - Нарастване броя на туристите, посетили туристически обекти в общината - темп на нарастване 15% на годишна база спрямо сегашното ниво; - Увеличаване на приходите от туристическия и транспортния сектор - темп на нарастване 10% на годишна база спрямо сегашното ниво.
Проверка на реализуемостта /оценка на разходите и възможности за финансиране, хоризонт за реализация/	- Мярката може да се осъществи чрез съфинансиране по линия на Оперативните програми, имащи отношение към транспортния и туристическия сектор и/или чрез частни инвестиции; - Реализирането на мярката е възможно в средносрочен план: в рамките на три години след приемането на Стратегията /2020г./.
Очаквано въздействие на мярката и принос към общата цел	Подобряване на възможностите за транспортна мобилност чрез велосипеден транспорт в община Лом - Повишаване информираността и познанието на туристите за устойчивата транспортна мобилност, и стимулиране преминаването към екологосъобразни системи за транспортна мобилност; - Подобряване обвързаността на велосипедния транспорт с железопътните и автобусните гари; - Предоставените възможности за придвижване с велосипед, ще допринесат за развитие на устойчив вид туризъм /пешеходен, селски, младежки, екотуризъм/ в общината. Материални резултати: - Проведен ежегоден форум, посветен на устойчивата транспортна мобилност в туризма; - Нарастване броя на туристите, използващи устойчиви транспортни средства вместо техния личен автомобил - темп на нарастване 10% на



	годишна база спрямо сегашното ниво.
Проверка на реализуемостта /оценка на разходите и възможности за финансиране, хоризонт за реализация/	- Мярката може да се реализира чрез финансиране от общинския бюджет /целева субсидия/, съфинансиране по Оперативните програми, свързани с устойчивата транспортна мобилност, частни инвестиции; - Реализирането на мярката е възможно в средносрочен план: в рамките на три години след приемането на Стратегията /2020г./.
Очаквано въздействие на мярката и принос към общата цел	Разработване на оферти за трансграничен устойчив транспорт при туристическо търсене на трансгранични пътувания между Р. България и Р. Румъния и Р. България и Р. Сърбия - Повишаване атрактивността на община Лом като туристическа дестинация, предлагаща туристически услуги на трансгранично ниво; - Повишаване на конкурентоспособността и добавената стойност от туризма в община Лом; Материални резултати: - Увеличаване на приходите от транспортния и туристическия сектор в общината: темп на нарастване 10% на годишна база спрямо сегашното ниво; - Брой реализирани трансгранични проекти за развитие на устойчива транспортна мобилност в туризма - темп на нарастване 10% на годишна база спрямо сегашното ниво.
Проверка на реализуемостта /оценка на разходите и възможности за финансиране, хоризонт за реализация/	- Мярката може да се реализира чрез финансиране от общинския бюджет /целева субсидия/, съфинансиране по Оперативните програми, свързани с туристическия и транспортния сектори, частни инвестиции; - Реализирането на мярката е възможно в краткосрочен план: в рамките на една година след приемането на Стратегията /2015г./.

4.4.2 „Продукти за устойчив туризъм“

Очаквано въздействие на мярката и принос към общата цел	Разработване на туристически пакети, включващи екологосъобразни алтернативни видове туризъм - Повишаване атрактивността на община Лом като дестинация, чието развитие се базира на устойчиви форми на туризъм и начини за придвижване; - Повишаване на добавената стойност от туристическия сектор в общината; - Повишаване информираността и познанието на туристите за ползите от устойчивата транспортна мобилност в туризма. Материални резултати: - Увеличаване на приходите от туристическия сектор в - темп на нарастване 10% на годишна база спрямо сегашното ниво; - Нарастване броя на туристите, използващи устойчиви транспортни средства вместо техния личен автомобил - темп на нарастване 10% на годишна база спрямо сегашното ниво; - Нарастване броя на туристите, посетили туристически обекти в общината - темп на нарастване 15% на годишна база спрямо сегашното ниво;
---	---



	- Увеличаване дела на заетите в секторите транспорт и туризъм - темп на нарастване 2% на годишна база спрямо сегашното ниво.
Проверка на реализуемостта /оценка на разходите и възможности за финансиране, хоризонт за реализация/	- Мярката може да се реализира чрез финансиране от общинския бюджет /целева субсидия/, частни инвестиции; - Реализирането на мярката е възможно в краткосрочен план: в рамките на една година след приемането на Стратегията /2015г./.

Очаквано въздействие на мярката и принос към общата цел	Подобряване на туристическата инфраструктура, в т.ч. и на съпътстващата туристическа и техническа инфраструктура. - Подобряване качеството на туристическото обслужване и повишаване на добавената стойност от туризма; - Създаване на нови работни места за местните жители, което ще допринесе за ускоряване на икономическото развитие в общината. Материални резултати: - Увеличаване на приходите от туристическия сектор - темп на нарастване 10% на годишна база спрямо сегашното ниво; - Увеличаване броя на средствата за подслон и тяхната категоризация - темп на нарастване 5% на годишна база спрямо сегашното ниво; - Ръст в броя реализирани нощувки в местата за настаняване - темп на нарастване 10% на годишна база спрямо сегашното ниво; - Изградени/ремонтирани бази за туризъм и места за настаняване - темп на нарастване 10% на годишна база спрямо настоящия им брой; - Увеличаване дела на заетите в секторите транспорт и туризъм - темп на нарастване 2% на годишна база спрямо сегашното ниво.
Проверка на реализуемостта /оценка на разходите и възможности за финансиране, хоризонт за реализация/	- Инвестиционните и експлоатационните разходи се определят на база средните норми в строителството на нови обекти или ремонт на съществуващи; - Мярката може да се реализира чрез финансиране от общинския бюджет /целева субсидия/, съфинансиране по линия на Оперативните програми, имащи отношение към туристическия сектор, частни инвестиции; - Реализирането на мярката е възможно в средносрочен план: в рамките на три години след приемането на Стратегията /2020г./.

Очаквано въздействие на мярката и принос към общата цел	Разработване на туристически продукти/пакети, базирани на устойчиви средства за транспортна мобилност в община Лом - Повишаване на осведомеността и познанието за ползите от устойчивата транспортна мобилност в туризма; - Разработването на туристически пакети, включващи екологосъобразен начин на транспорт, ще допринесе за повишаване на добавената стойност от туризма и опазването на околната среда; - Изпълнението на мярката ще окаже положителен ефект върху идеята за изграждане на зона "свободна от автомобили", и ще стимулира преминаването към екологично чисти системи за транспортна мобилност. Материални резултати: - Нарастване броя на туристите, използващи устойчиви транспортни средства вместо техния личен автомобил - темп на нарастване 10% на
---	--



	годишна база спрямо сегашното ниво; - Увеличаване на приходите от туристическия сектор - темп на нарастване 10% на годишна база спрямо сегашното ниво; - Нарастване броя на туристите, посетили туристически обекти в общината - темп на нарастване 15% на годишна база спрямо сегашното ниво; - Разработени промоционални материали - поне по 1 вид за всеки разработен туристически продукт/пакет.
Проверка на реализуемостта /оценка на разходите и възможности за финансиране, хоризонт за реализация/	- Инвестиционните и експлоатационните разходи се базират на разработен пакет. - Мярката може да се реализира чрез финансиране от общинския бюджет /целева субсидия/ и/или чрез частни инвестиции; - Реализирането на мярката е възможно в средносрочен план: в рамките на три години след приемането на Стратегията /2016-2018 г./.
Очаквано въздействие на мярката и принос към общата цел	Разработване на съвместни туристически оферти за уикенд туризъм между община Лом и други общини от съседни области, притежаващи потенциал за развитие на туризма - Подобряване на регионалната транспортната достъпност по посока на основни туристически направления; - Повишаване осведомеността и чувствителността на туристите за ползите от устойчивата транспортна мобилност; - Повишаване на добавената стойност от туризма в община Лом. Материални резултати: - Увеличаване на приходите от транспортния и туристическия сектор: темп на нарастване 10% на годишна база спрямо сегашното ниво; - Нарастване дела на туристите, посетили туристически обекти в общината - темп на нарастване 15% на годишна база спрямо сегашното ниво;
Проверка на реализуемостта /оценка на разходите и възможности за финансиране, хоризонт за реализация/	- Мярката може да се реализира чрез финансиране от общинския бюджет /целева субсидия/, по линия на Оперативните програми, имащи отношение към туристическия и транспортния сектори, частни инвестиции - Реализирането на мярката е възможно в краткосрочен план: в рамките на една година след приемането на Стратегията /2015 г./.

4.4.3 „Информация и маркетинг“

Очаквано въздействие на мярката и принос към общата цел	Изграждане и поддържане на транспортно-туристически информационен център в община Лом - Подобряване на транспортната достъпност и повишаване на добавената стойност от туризма; - Подобряване на достъпа на туристите до достоверна транспортна и туристическа информация за общината, и стимулиране преминаването към екологично чисти системи за транспортна мобилност; - Реализирането на мярката ще допринесе за оптимално усвояване на потенциала за развитие на различни видове туризъм в общината. Материални резултати: - Увеличаване на приходите от транспортния и туристическия сектор - темп
---	--



	на нарастване 10% на годишна база спрямо сегашното ниво; - Увеличаване на инвестициите в туристическия сектор - темп на нарастване 10% на годишна база спрямо сегашното ниво; - Нарастване броя на туристите, посетили туристическите обекти в общината - темп на нарастване 15% на годишна база спрямо сегашното ниво.
Проверка на реализуемостта /оценка на разходите и възможности за финансиране, хоризонт за реализация/	- Мярката може да се реализира чрез финансиране от общинския бюджет /целева субсидия/, съфинансиране по линия на Оперативните програми, свързани с транспортния и туристическия сектор и/или частни инвестиции; - Реализирането на мярката е възможно в средносрочен план: в рамките на три години след приемането на Стратегията /2016-2018 г./.

Очаквано въздействие на мярката и принос към общата цел	Изграждане на транспортно-туристически сайт на община Лом и разработване на приложения за мобилни устройства - Реализирането на мярката ще допринесе за подобряване достъпа на туристите до актуална транспортно-туристическа информация; - Подобрено качество на туристическото обслужване по време на пътуванията, ще допринесе за повишаване на добавената стойност от туризма; - Достъпът до достоверна информация за обществения устойчив транспорт, ще допринесе за намаляване дела на туристите, пътуващи с личните си автомобили /както до мястото на настаняване, така и по време на престоя/. Материални резултати: - Увеличаване на приходите от транспортния и туристическия сектори - темп на нарастване 10% на годишна база спрямо сегашното ниво; - Увеличаване броя на обектите, включени в туристическите маршрути - темп на нарастване 5% на годишна база спрямо сегашното ниво; - Нарастване броя на туристите, посетили туристически обекти в общината - темп на нарастване 15% на годишна база спрямо сегашното ниво.
Проверка на реализуемостта /оценка на разходите и възможности за финансиране, хоризонт за реализация/	- Мярката може да се реализира чрез финансиране от общинския бюджет /целева субсидия/, частни инвестиции; - Реализирането на мярката е възможно в краткосрочен план: в рамките на една година след приемането на Стратегията /2015 г./.

Очаквано въздействие на мярката и принос към общата цел	Организиране на рекламна кампания на община Лом като туристически център, предлагащ възможности за практикуване на екологосъобразни видове туризъм - Повишаване на осведомеността, познанието и популяризирането на устойчивата транспортна мобилност в туризма; - Целенасоченото развитие на туризма, базирано на природния и културния потенциал на общината, ще допринесе за повишаване на добавената стойност от туризма; - Стимулиране преминаването към екологично чисти форми за транспортна мобилност.
---	--



	Материални резултати: - Увеличаване на приходите и инвестициите в туристическия сектор - темп на нарастване 10% на годишна база спрямо сегашното ниво; - Увеличаване броя на обектите, включени в туристически маршрути - темп на нарастване 5% на годишна база спрямо сегашното ниво; - Ръст в броя реализирани нощувки в местата за настаняване - темп на нарастване 10% на годишна база спрямо сегашното ниво; - Нарастване броя на туристите, посетили туристически обекти в общината - темп на нарастване 15% на годишна база спрямо сегашното ниво; - Разработени до три нови канала за комуникация и реклама на туристическите обекти и община Лом като туристическа дестинация; - Разработени поне два вида промоционални материали, насърчаващи развитието на екологосъобразни алтернативни видове туризъм.
Проверка на реализуемостта /оценка на разходите и възможности за финансиране, хоризонт за реализация/	- Мярката може да се реализира чрез финансиране от общинския бюджет /целева субсидия/, съфинансиране по линия на Оперативни програми, свързани с транспортния и с туристическия сектор, частни инвестиции; - Реализирането на мярката е възможно в средносрочен план: в рамките на три години след приемането на Стратегията /2016-2018 г./.

4.4.4 „Възможности за финансиране, организационна и правна рамка“

Очаквано въздействие на мярката и принос към общата цел	Засилване на съгласуваността между вертикалните управленски структури и хоризонталните политики в областта на транспортния и туристическия сектори. - Подобрена координация между транспортния и туристическия сектори, ще допринесе за повишаване познанието на туристите за устойчивата транспортна мобилност в туризма; - Мярката отчита възприетия принцип на сътрудничество между всички заинтересовани страни на различни вертикални и хоризонтални нива; - Повишаване на конкурентоспособността и добавената стойност от туризма в община Лом; Материални резултати: - Увеличаване на приходите от туристическия сектор - темп на нарастване 10% на годишна база спрямо сегашното ниво; - Увеличаване на инвестициите в туристическия сектор - темп на нарастване 10% на годишна база спрямо сегашното ниво; - Нарастване броя на реализираните туристически форуми и срещи между заинтересованите страни в община Лом с темп от 10% на годишна база спрямо сегашното ниво.
Проверка на реализуемостта /оценка на разходите и възможности за финансиране, хоризонт за реализация/	- Мярката може да се реализира чрез финансиране от общинския бюджет /целева субсидия/, бюджета на публични и частни организации, частни инвестиции; - Реализирането на мярката е възможно в краткосрочен план: в рамките на една година след приемането на Стратегията /2015 г./.



Европейски съюз



ОПАК. Експерти в действие



Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Очаквано въздействие на мярката и принос към общата цел	Интегриране на устойчивата транспортна мобилност в туризма чрез образователни прояви в община Лом - Повишаване на осведомеността и познанието, и стимулиране преминаването към екологично чисти системи за транспортна мобилност в туризма; - Обучението в сферата на транспортния и туристическия сектори, ще допринесе за повишаване на квалификацията на обслужващия и управленския персонал; - Преодоляването на съществуващите пропуски в системата за устойчивата транспортна мобилност, ще има положителен ефект за утвърждаването на община Лом като туристическа дестинация. Материални резултати: - Проведени най-малко 3 училищни обучения и квалификационни курсове за туристически кадри.
Проверка на реализуемостта /оценка на разходите и възможности за финансиране, хоризонт за реализация/	- Инвестиционните разходи се оценяват на 150,00 лева на обучаем; - Мярката може да се реализира чрез финансиране от общинския бюджет /целева субсидия/ и/или чрез съфинансиране по линия на Оперативните програми, включващи посочените дейности; - Реализирането на мярката е възможно в средносрочен план: в рамките на 7 години след приемането на Стратегията /2020 г./.
Очаквано въздействие на мярката и принос към общата цел	Сътрудничество във финансовото съфинансиране в проекти за реставрация, опазване и поддържане на туристическите обекти/атракции в община Лом - Подобряване състоянието на голяма част от туристическите обекти в общината и повишаване на добавената стойност от туризма; - Подобряване на сътрудничеството между местните заинтересовани страни от публичния и частния сектор; - Популяризиране на екологосъобразните алтернативни видове туризъм. Материални резултати: - Нарастване броя на туристите, посетили туристически обекти в общината - темп на нарастване 15% на годишна база спрямо сегашното ниво; - Реализирани ежегодни туристически форуми и срещи между заинтересованите страни в община Лом, разработени механизми за координация между тях /напр. учредяване на Общински консултативен съвет по туризъм и установяване на ефективен модел за координация с Областния консултативен съвет по туризъм/; - Реализирани дейности по възстановяване, опазване, експониране, оборудване, въвеждане на техники и програми за интерпретация и анимация на природните, културни и исторически атракции - 2 броя проекти на година.
Проверка на реализуемостта /оценка на разходите и възможности за финансиране, хоризонт за реализация/	- Инвестиционните разходи по възстановяване и експониране са 500,00 лева на кв. метър; - Мярката може да се реализира чрез финансиране от републиканския или общинския бюджет /целева субсидия/, чрез съфинансиране по линия на Оперативните програми, включващи посочените дейности и/или частни инвестиции; - Реализирането на мярката е възможно в средносрочен план: в рамките на

7 години след приемането на Стратегията /2020 г./.

Очаквано въздействие на мярката и принос към общата цел	Постоянен мониторинг на туристическия сектор и оптимизиране на туристическата статистика в общината - Повишаване качеството на туристическото обслужване и на добавената стойност от туризма в община Лом; - Оптимизиране на предоставяните статистически данни за туризма; - Разработването на механизми за обратна връзка с туристическия бранш, ще допринесе за повишаване на сътрудничеството между бизнеса и публичния сектор. Материални резултати: - Проведени ежегодни проучвания, анализи и оценки в туристическата сфера.
Проверка на реализуемостта /оценка на разходите и възможности за финансиране, хоризонт за реализация/	- Инвестиционните разходи се оценяват на 10 000,00 лева на година; - Мярката може да се реализира чрез финансиране от републиканския и общинския бюджет /целева субсидия/, съфинансиране по линия на Оперативните програми в сферата на туризма, включващи посочените дейности, и/или неправителствения сектор; - Реализирането на мярката е възможно в средносрочен план: в рамките на три години след приемането на Стратегията /2016-2018 г./.

4.5 Примерни дейности за реализация на мерките за развитие на различни видове туризъм в община Лом

4.5.1 Културно-исторически и културно-събитийен туризъм

- Инвентаризиране и картотекиране на туристическите ресурси, атракции и обекти на община Лом
- Картографиране и оценка на обектите за културен туризъм с прилагане на критериите за оценка - степен на адаптираност за туристически посещения, подкрепа от местните общности и др.
- Оборудване на обектите на културния туризъм със съвременни интерактивни съоръжения
- Реализиране на дейности по опазване, консервация и интерпретация на културното наследство, чрез предоставяне на по-голяма част от туристическите такси и таксите от места и събития за пряко финансиране на тези дейности
- Включване на местните събития и фестивали в културните календари на местно, регионално и национално ниво
- Включване на туристическите обекти в община Лом в трансграничните маршрути „Културни маршрути по Дунава“, „По пътя на римските императори“ и др.
- Съвместно със сътрудниците на Историческия музей - гр. Лом да се предложи провеждане на иновативно културно събитие, тематично свързано с р. Дунав
- Организиране на местни и регионални музикални фестивали
- Включване на община Лом в културния календар на Министерството на културата и в мрежата на националните фестивални и събитийни прояви
- Кандидатстване от страна на общината по линия на международни програми и



проекти на местни и регионални фестивали с висок потенциал

- Провеждане на повече спортни турнири, първенства от Национално и международно значение в община Лом
- Подготвяне на календари от планирани, редовни културни събития на местно ниво и тяхното включване в маркетинговите и туристическите информационни материали
- Планиране и реализиране на обучителна програма за управление на събитията с използване на добри международни практики

4.5.2 Екотуризм

- Реализиране на дейности, насочени към организиране на екопътека в района на поречието на р. Лом и Моминбродското блато /33 по НАТУРА 2000/
- Включване на община Лом в общи туристически продукти/маршрути с румънски общини и общности, организиране на образователни програми за деца и ученици
- Създаване на електронен каталог с цифрови карти, снимки, видеоклипове и друга визуална информация за туристическите обекти и маршрути
- Реализиране на разпознаваема система от обозначения за атракциите с надписи на чужди езици. Включването на символите в туристическите рекламни материали, карти и пътеводители, ще улесни разработването на туристическите маршрути и ще повиши осведомеността за продуктите

4.5.3 Речен туризм

- Установяване на партньорски връзки с туристическите организации от Дунавския регион с цел популяризиране на природното и културно наследство
- Интегриране на екологичните съображения за опазване на р. Дунав във всички решения, свързани с туризма и останалите секторни политики в община Лом

4.5.4 Винен туризм

- Съфинансиране по линия на Оперативните програми, имащи отношение към развитието на туризма, в процеса на стимулиране развитието на обектите на винения туризм
- Включване на община Лом в маршрутите „Пътят Бдин” и „Пътят Етър”, и в други национални винени маршрути

4.5.5 Ловен и риболовен туризм

- Специализиране и паспортизиране на ловните и риболовните стопанства за нуждите на туризма
- Развитие на концесионни практики с цел осигуряване на по-добри условия за отглеждане на повече и по-разнообразен дивеч
- Провеждане на рекламно-информационна кампания и други инициативи в специализирани издания за популяризиране на възможностите за лов и риболов в община Лом

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

На територията на община Лом са разположени множество значими обекти за развитието на различни видове туризъм, сред които: културно-исторически и културно-събитийен, природен/екотуризм, ловен и риболовен, воден, вело, винен, селски, конен туризъм. На база извършения анализ на туристическата система /заетост, дейност на туристическите предприятия, текущо търсене и предлагане на туристически услуги/, можем да определим съществуващия туристически потенциал като недостатъчно оползотворен. В тази връзка, въпреки че броят на средствата за подслон и местата за настаняване /СПМН/ нараства в периода 2010-2013 г., сред тях преобладават места за настаняване от ниска категория /1 и 2 звезди/. В община Лом функционира само един хотел със средна категория /3 звезди/, а такъв с висока категоризация /4 и 5 звезди/ липсва. Текущото туристическо предлагане в общината не отчита в достатъчна степен потребностите на туристите за качество и комфорт на обслужването. Съществуващите възможности за развитие на туристически продукти, включващи възможно най-широк кръг от атракции и анимации, остават неоползотворени.

По отношение на транспортната система, можем да заключим, че автомобилният и автобусният транспорт заемат водещо място сред съществуващите форми за транспортна мобилност на туристите. Важна особеност на автобусния транспорт, с потенциален благоприятен ефект върху развитието на туристическия сектор, се явява добрата транспортна достъпност от различни части на страната до територията на община Лом. Общината се обслужва от маршрути на множество автобусни линии, осъществяващи транспортна връзка със столицата гр. София, както и със селища от други области и общини от Северозападен район от ниво 2.

Анализирайки възможностите за развитие на туристическо предлагане в община Лом на база сегашната туристическа, техническа и съпътстваща инфраструктура, считаме че успешно решение в стремежа към развитие на сектора, се явява разработването на тематични туристически маршрути. Тяхната реализация следва да се извърши изцяло на база съществуващите възможности за развитие на туризма, както и в пряка връзка с туристическите потребности. Разработените три предложения за тематични маршрути, са пример за успешно оползотворяване на съществуващия потенциал за развитие на конкретен вид туристически дейности /в случая културно-исторически и природно-познавателен/, както и за комбинация на различни видове туризъм в рамките на един туристически маршрут. Ключов момент при разработването на тези маршрути, се явява осигуряването на възможности за широк набор от допълнителни услуги /атракции, анимации, екскурзии/ на база конкретните туристически предпочитания.

Отчитайки потенциала на природните и културно-исторически забележителности на територията на общината, считаме че развитието на туристическия сектор в периода 2014-2020 г., следва да се насочи към целенасочена подкрепа на конкретна приоритетна пазарна ниша в туризма. Ключов момент тук се явява прилагането на междусекторен подход, който да отчита тясната връзка между туристическия и транспортния сектори в процеса на това развитие. От друга страна, достъпът на туристите до актуална, изчерпателна и навременно осигурена транспортно-туристическа информация, провежданият маркетинг на дестинацията, както и възможностите за финансиране, организационната и правна рамка, оказват съществено влияние върху развитието на туризма. В тази връзка, считаме, че развитието на туризма, не трябва да се разглежда самостоятелно/изолирано само за себе си. На тази база, развитието на туристическия сектор в община Лом в периода 2014-2020г., следва да се обвърже с дефинирането на конкретни цели и мерки за тяхната реализация, в следните четири приоритетни направления:

- „Оферти за транспортна мобилност“ - формулираните цели и мерки в направлението, са насочени към оптимизиране на формите за транспортна мобилност на туристите, с акцент върху създаването на условия за развитие на устойчива лична транспортна мобилност /велосипедни алеи, екопътеки, езда и др./.
- „Продукти за устойчив туризъм“ - ключов момент тук се явява стремежът към създаване на подходяща среда за развитие на екологосъобразен алтернативен туризъм, на база неговата приоритетна роля, възприета на европейско и национално ниво. В тази връзка, считаме че развитието на туристическия сектор в общината, следва да се насочи към подкрепа и създаване на условия за развитие на туристически дейности, щадящи околната среда. Успешно решение в тази посока представлява разработването на тематични туристически маршрути/пакети, базирани на устойчиви форми за транспортна мобилност на туристите /комбинация между обществен транспорт и лични форми за устойчива транспортна мобилност/. Същевременно с това, тези пакети трябва да предоставят на туристите широк набор от туристически атракции и анимации, отново базирани на принципа за опазване на околната среда.
- „Информация и маркетинг“ - в процеса на формулиране на целите и мерките за реализация, се отчита значителната роля на направлението при развитието на туристическия сектор. Наличието на актуална, изчерпателна и навременно осигурена транспортно-туристическа информация, се явява важно условие в стремежа към привличане на туристически интерес в община Лом. Така например липсата на информация относно съществуващите форми за транспортна мобилност и атракции/анимации за туристите, се явява фактор с ограничаващ ефект за развитието на туризма. Водещо място тук заемат и мерките по провеждане на активен маркетинг на община



Европейски съюз



ОПАК. Експерти в действие



Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Лом и нейното постепенно обособяване като туристическа дестинация, предоставяща възможности за практикуване на различни видове екологосъобразен алтернативен вид туризъм.

- „Възможности за финансиране, организационна и правна рамка“ - приоритетното направление засяга ключови въпроси, свързани с изпълнението на мерките в дефинираните три други направления. Основен акцент тук следва да се постави върху принципа на сътрудничество, с цел повишаване степента на координация между вертикалните управленски структури, както и между всички местни, регионални и национални заинтересовани страни в областта на транспортния и туристическия сектори.

В резултат на всичко посочено дотук, категорично считаме, че развитието на туристическия сектор трябва да се извършва на база комплексното отчитане на четирите приоритетни направления. Реализирането на стратегията за развитие на туризма преминава през тяхната неразривна свързаност и цялостност при изпълнението на целите и реализацията на мерките за развитие на туризма в община Лом 2014-2020 г.

ИНДЕКС НА ТАБЛИЦИ И ФИГУРИ

Фигура 1. Взаимовръзка между документите за стратегическо планиране по ЗРР, 10

Таблица 1. Значими обекти за развитието на културно-историческия туризъм на територията на община Лом 17

Таблица 2. Културни дейности и прояви, включени в културния календар на община Лом 19

Таблица 3. Маршрут на Дунавски вело маршрут на територията на община Лом 23

Таблица 4. Заети лица на възраст на 15-64 навършени години в свързаните с туризма сектори „Хотелиерство и ресторантьорство“ и „Култура, спорт и развлечения“ към 01.02.2011 г. /бр./ 26

Таблица 5. Дейност на средствата за подслон и местата за настаняване в община Лом в периода 2007-2010 г. 29

Таблица 6. Средства за подслон и места за настаняване в община Лом 30

Таблица 7. Републиканска пътна мрежа към 31.12.2011 г. /км/ 32

ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ

Анализ на измененията в социално-икономическия профил на община Лом. Оперативна програма „Административен капацитет“ 2007-2013 г. Проект: Проучвания , изследвания и анализи на политиките за развитие на Област Монтана по проект „Координирани действия за разработване, наблюдение, анализ и оценка на политиките за развитие в област Монтана“

Национална програма за развитие: България 2020

Национална стратегия за развитие на туризма 2009-2013г.

Национална стратегия за регионално развитие на Република България за периода 2012-2020 г.

Областна стратегия за развитие на област Монтана 2014-2020 г.

Районите, областите и общините в Република България 2011. Национален статистически институт.

Република България. София, 2012

Регионален план за развитие на Северозападен район от ниво 2 за периода 2014-2020 г.

Стратегия на ЕС за Дунавския регион

<http://www.adm.lom.bg/>

<http://www.adventura.bg/>

<http://www.avtogari.info/>

<http://www.bdz.bg/>

<http://www.berkovitca.iag.bg/>

<http://www.bgrazpisanie.com/>



Европейски съюз



ОПАК. Експерти в действие



Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

<http://www.centralnaavtogara.bg/>

<http://www.chep-lom.hit.bg/>

<http://www.danube-bike.eu/>

<http://en.eurovelo6.org/>

<http://www.glbulgaria.bg/>

<http://www.moskva-bg.com/>

<http://www.muzei.lom.bg/>

<http://www.naseverozapad.com/>

<http://www.nsi.bg/bg>

<http://www.pochivka.bg/>

<http://poseti.guide-bulgaria.com/>

<http://www.postoyanstvo1856.alte.bg/>

<http://www.trivago.bg/>

<http://www.visitbulgaria.net/bg/lom/>

СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА НА ОБЩИНА ЛОМ 2014-2020

Документ			Преглед/Одобрение	
Версия	Дата	Статус	Дата	Статус
1.0	28.07.2014	Окончателен	28.07.2014	Окончателен

КОНТАКТИ

Възложител: Община Лом, Р. България
Организация: Община Лом
Законен представител: Иво Иванов - Кмет
Адрес: гр. Лом 3600, ул. Дунавска №12
web <http://adm.lom.bg/>



Изпълнител: Региоплан ЕООД
Организация: Региоплан ЕООД
Законен представител: д-р Косьо Стойчев
Адрес: София, бул. Александър Малинов №91, офис 102
web www.regioplan.biz





Европейски съюз



ОПАК. Експерти в действие



Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

ПРИЛОЖЕНИЯ



Европейски съюз



ОПАК. Експерти в действие



Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

ПРИМЕРЕН КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИ ТУРИСТИЧЕСКИ МАРШРУТ ОБЩИНА ЛОМ



Настаняване: На разположение на туристите в община Лом са хотели в категория от 1 до 3 звезди. Добридолският манастир „Света Троица“ /с. Добри Дол/ разполага със стаи за настаняване



Транспорт:

- **Влак:** жп линия София - Видин, прекачване - жп отклонение Брусарци - Лом /разстояние Брусарци - Лом 24 км, възможност за трансфер жп гара Брусарци - хотел в община Лом/

- **Автобус:** Автогара Лом. Трансфер автогара - хотел: при поискване

Форми на транспортна мобилност по време на престоя:



- Обществен автобусен транспорт по посока на основни туристически обекти/атракции
- Веломаршрути на територията на общината: възможност за използване на собствен велосипед и/или велосипеди под наем



Обекти за посещение:

- Забележителности: Исторически музей - гр. Лом, Народно читалище „Постоянство“ и библиотека към него, къщите в Лом - паметници на културата, пожарна кула - наблюдателница, паметник на Кръстьо Пишурка, паметник на Цеко Войвода, Аспарухов вал



- Църкви/Манастири: църква „Св. Никола Стари“ /Борунската църква/, църква „Св. Никола Нови“, катедрален храм „Успение Богородично“, Добридолски манастир „Света Троица“ /с. Добри Дол, на 30 км от гр. Лом/

Други туристически услуги по заявка

/допълнително заплащане/:

- Възможност за трансфер от гр. Лом до Добридолски манастир „Света Троица“, и обратно

Валидност на офертата: Целогодишно

Продължителност на престоя: 2 нощувки



Приложение 1. Примерен културно-исторически туристически маршрут в община Лом

ПРИМЕРЕН ПРИРОДНО-ПОЗНАВАТЕЛЕН ТУРИСТИЧЕСКИ МАРШРУТ ОБЩИНА ЛОМ



Настаняване: В община Лом са налични средства за подслон и места за настаняване в различна категория /от 1 до 3 звезди/. Съществува възможност за отсядане в Добридолски манастир "Света Троица" /с. Добри Дол/

Транспорт:



- **Влак:** жп отклонение Брусарци - Лом /част от главна жп линия София - Видин/, прекачване на жп гара Брусарци /опция за автобусен трансфер по направление Брусарци - Лом, разстояние 24 км



- **Автобус:** Крайна точка - Автогара Лом. Възможност за трансфер автогара - хотел

Форми на транспортна мобилност по време на престоя:



- Публичен автобусен транспорт по посока на основни туристически обекти/атракции
- Два веломаршрута на територията на общината: използване на лични велосипеди и/или наемане на велосипеди

Обекти за посещение:



- Забележителности: защитена зона „Рибарници Орсоа“ /наблюдение на дива фауна/, защитена зона „Моминбродско плато“, защитена зона „Река Лом“, вековни дървета в община Лом, посещение на Дунавски парк - гр. Лом, Централен градски плаж

Други туристически услуги по заявка



/допълнително заплащане/:

- Посещение на конна база в с. Долно Линево
- Практикуване на водни моторни спортове по р. Дунав

Валидност на офертата: Целогодишно

Продължителност на престоя: 2 нощувки



Приложение 2. Предложение за природно-познавателен туристически маршрут в община Лом

ПРИМЕРЕН КОМБИНИРАН ТУРИСТИЧЕСКИ МАРШРУТ



Настаняване: Община Лом предлага на своите посетители средства за подслон и места за настаняване в категория от 1 до 3 звезди. Добридолски манастир "Света Троица" /с. Добри Дол/ предлага стаи за настаняване

Транспорт:

- **Влак:** жп линия София - Видин, прекачване на жп гара Брусарци по жп отклонение Брусарци - Лом /24 км, възможност за трансфер жп гара Брусарци - община Лом/

- **Автобус:** Автогара Лом /опция за трансфер до мястото на настаняване/

Форми на транспортна мобилност по време на престоя:

- Обществен превоз до значимите туристически обекти

- Възможност за практикуване на велотуризм /два веломаршрута в общината, велосипеди под наем/

Културни събития и обекти за посещение:

- Културно-исторически обекти: наличие на множество обекти, представлящи културно-историческото наследство на община Лом - музей, библиотеки, останки от антична крепост, паметници, църкви, манастир

- Културни събития: театрален фестивал, фолклорен конкурс, литературни конкурси

- Природни забележителности: посещение на природни обекти и практикуване на екотуризм /защитени зони „Рибарници Орсоа“, „Моминбродско блато“, „Река Лом“/

Други туристически услуги по заявка

/допълнително заплащане/:

- Възможност за организиране на разнообразни допълнителни екскурзии/анимации за туристите: посещение на Добридолски манастир "Света Троица" /с. Добри дол/, конна база /с. Долно Линево/, Хиподром село Сталийска махала, посещение на ловен парк

Валидност на офертата: Сезонно предлагане /съобразено с провежданите културни мероприятия/

Продължителност на престоя: 2 нощувки



Приложение 3. Предложение за туристически маршрут, включващ повече от един вид туризъм